

De bevolkingsevolutie in het Land van Schorisse (1569 - 1796)

DOOR

C. DE RAMMELAERE

Het speciale karakter en de eigen methode van de historische demografie van het platteland werd bij ons voor het eerst duidelijk naar voor gebracht door P. Deprez in zijn knappe studie over het bevolkingscijfer in de Heerlijkheid Nevele¹. Een voortreffelijk artikel van de hand van A. De Vos, dat sindsdien verscheen in het Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland², bevestigt deze zienswijze ten volle. Ook wij zullen in onze studie rekening houden met factoren van economische en vooral van militaire aard, die de bevolkingsevolutie veelal bepaald zonet bijna zeker beïnvloed hebben.

De titel van ons artikel is mogelijk wat breed genomen, daar we voor de 16e eeuw enkel van 1569 af over gegevens beschikken. De grote bevolkingskrisis van de tachtiger jaren van de 16e eeuw, een probleem dat men hiertoe steeds was voorbijgegaan — zij het dan ook meestal bij gebrek aan gegevens — hebben we voor het platteland vrij goed kunnen omlijnen.

Het Land van Schorisse, het gebied waarop deze studie betrekking heeft, was gedurende het Ancien Régime één van de vijf roeden of baronieën van het Land van Aalst. Gelegen in de uiterste Zuidwestelijke hoek van de kasselrij, vormde de baronie een aaneengesloten gebied. Het geheel omvatte zeven dorpen, namelijk Mater, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Kornelis-Horebeke, Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem³.

Tegenwoordig behoren al deze dorpen tot het arrondissement Oude-naarde.

I. DE GEGEVENS

Voor de berekening en de ontleding van het bevolkingscijfer in het Land van Schorisse, hebben wij in hoofdzaak gebruik gemaakt van gegevens van drieërlei aard: volkstellingen, kommunikantencijfers en gegevens der parochieregisters. Elk van deze gegevens zullen we nu vooreerst afzonderlijk bespreken.

(1) P. DEPREZ, *Het Bevolkingscijfer in de Heerlijkheid Nevele gedurende de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuwen*. Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Gent 1955, Nieuwe reeks dl. IX, blz. 50-119.

(2) A. DE VOS, *De bevolkingsevolutie van Evergem, Lovendogem, Sleidinge, Waarschoot en Zomergem gedurende de XVIIe en XVIIIe eeuwen*. Appeltjes van het Meetjesland, Eeklo 1957, dl 8, blz. 5-76.

(3) FR. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis der stad Aalst* Gent, 1873, dl. I, blz. 44-45.

A. DE VOLKSTELLINGEN.

1. De Telling van Schorisse van 1615 ⁴

Deze telling, die we vonden in het oud archief van de stad Geraardsbergen, werd in de loop van de maand maart 1615 gehouden ⁵. Ze bevat « de personen, huishouden lievende haeren kinderen wezende aut thien jaeren ende daerboven mitsg. die dienstboden, wonende binnen die parochie van Schoorisse... voorts de personen die onderhouden worden bij den H. Gheest der selfde parochie ». We staan hier voor een nader omschreven kommunikantencijfer, opgesteld door de wethouders van het dorp ⁶.

In totaal werden er 589 inwoners boven de tien jaar geteld, verdeeld over 150 huisgezinnen. De 250 minderjarigen boven de tien jaar waren verdeeld over 94 gezinnen. Voor de bedienden was de verhouding 31 mannen t.o.v. 24 vrouwen; ze waren in dienst bij 37 meesters.

25 gezinnen hebben	1 bediende
8 » »	2 bedienden
3 » »	3 bedienden
1 gezin heeft	6 bedienden.

De behoeftigen waren ten getale van 32, verdeeld over 9 gezinnen.

2. De Telling van Schorisse van 1676 ⁷

De « Tafel dienende op de chaerte figurative van de prochie van Schoorisse » is vrij uitvoerig. Deze tafel en een bijgaande kaart, die zich eveneens op het Rijksarchief te Gent bevindt ⁸, werden uitgevoerd in de loop van de maand mei 1676.

Naast « den number van de huysen » worden ons tevens « de naemen van de meesters ofte principale personen de selve huysen bewonende » gegeven. Ook het aantal kommunikanten en niet-kommunikanten wordt per gezin vermeld. Er werden 319 huizen geteld waarvan er 315 bewoond waren door evenveel gezinnen. Deze 315 gezinnen bstonden uit 1.053 kommunikanten en 640 niet-kommunikanten ⁹. Gemiddeld waren er dus 5,37 prsonen per gezin. Een overzichtelijke tabel laat ons toe de verdeling van het aantal kinderen per huisgezin na te gaan.

(4) Rijksarchief te Gent (R.A.G.), Stad Geraardsbergen -Oud archief, nr. 1947, telling van Schorisse.

(5) In 1615 vonden meerdere dergelijke tellingen plaats, doch dan van personen boven de zes jaar, dit als gevolg van een reglement van 19 september 1615 (PLAECAERT - *Boeck van Vlaanderen*, V, 1ste deel, blz. 349, art. XXI). Voor de kasselrij Ieper werden deze gegevens gepubliceerd, zie JOS. DE SMET, *Les Dénombrements de la population dans la chatellenie d'Ypres* - B.C.R.H., deel 96, Brussel, 1932, blz. 255-332.

(6) De kommunikantencijfers, opgetekend door de geestelijkheid, zijn 489 voor 1614, 518 voor 1616 en 600 voor 1617 (zie bijlage I.)

(7) R.A.G.-Schorisse, n° 4

(8) R.A.G.-Kaarten, n° 751 (1327)

(9) De telling zelf vermeldt: totaal aantal huizen 314, kommunikanten 1.054 en niet-kommunikanten 625; deze cijfers bleken bij een hernieuwde telling foutief.

<i>Aantal gezinnen.</i>	<i>Aantal kinderen per gezin.</i>
60	1 kind
60	2 kinderen
56	3 »
38	4 »
15	5 »
5	6 »
5	7 »

Dat geeft een totaal van 239 huisgezinnen met samen 640 kinderen of 37,80% der totale bevolking. Het gemiddeld aantal kinderen per gezin bedraagt hier 2,03. Dit procent vertoont een grote gelijkenis, alhoewel ruim een eeuw later, met het gemiddelde van 2,00 voor Sint-Martens-Latem in 1586¹⁰.

3. De Telling van 1698

De telling, opgesteld om economische doeleinden, werd ondernomen als gevolg van een ordonnantie van 19 november 1698¹¹. Naast de hoeveelheden harde en zachte granen die in ieder gezin voorhanden waren, wordt ons het aantal personen per huisgezin opgegeven.

Enkel voor twee gemeenten, namelijk voor Mater¹² en voor Sint-Kornelius-Horebeke¹³, hebben we deze telling kunnen terugvinden.

Aan de hand van het gegeven aantal gezinnen is het mogelijk het aantal personen per huishouden te kennen.

	<i>Tot. Bevolking</i>	<i>Aant. gezinnen</i>	<i>Aant. personen</i> <i>(per gezin)</i>
St-Kornelius-Horebeke	498	115	4,33
Mater	1.588	337	4,71

Deze gemiddelden van 4,71 en 4,33 inwoners per huisgezin liggen heel wat lager dan het gemiddelde van 5,37 voor de gemeente Schorisse in 1676. Dit schijnt dus op en zekere achteruitgang te wijzen in de bevolkingsevolutie gedurende het laatste kwart van de 17e eeuw in deze streek. Wanneer we onze gemiddelden 4,71 en 4,33 vergelijken met Oudenaarde bij een gelijktijdige en gelijkvormige telling, bekomen we door berekening, aan de hand van uitgegeven gegevens, als algemeen gemiddelde voor gans de kasselrij Oudenaarde 4,42¹⁴ hetgeen zeker duidt op een zelfde toestand¹⁵.

(10) P. DEPREZ, *Het Bevolkingscijfer in de Heerlijkheid Nevele gedurende de 16e, 17e en 18e eeuwen* - Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks, deel IX, 1955, blz. 51.

(11) PLAECAERT-Boeck van Vlaanderen, IV, 2e dl. blz. 822.

(12) R.A.G., Mater, n° 80.

(13) R.A.G., Sint-Kornelius-Horebeke. n° 35.

(14) J. DE BROUWERE, *Les dénombremens de la chàtellenie d'Audenarde*, B.C.R.H., deel 103, Brussel, 1938, blz. 534-535.

(15) In het fonds: Kasselrij Aalst, n° 392, vonden we « un dénombrement

4. De Telling van mei 1740

Deze « exacte opneminghe van alle graenen soo harte als morwe daervan de insectenen viersien waern als van alle de persoonen... » werd, evenals de telling van 1698, gehouden in een periode van voedselgebrek ¹⁶.

We hebben ze voor de dorpen Sint-Kornelius-Horebeke ¹⁷, Sint-Maria-Horebeke ¹⁸ en Zegelsem ¹⁹ in kladvorm teruggevonden. Naast de totale bevolking kennen we voor deze dorpen het aantal huisgezinnen, hetgeen ons toelaat het gemiddeld aantal personen per gezin te berekenen.

	<i>Totale bevolking</i>	<i>Aantal huisgezinnen</i>	<i>Gemiddeld antal personen per gezin.</i>
St-Kornelius-Hor.	648	130	4,98
St-Maria-Horebek	1.356	260	5,21
Zegelsem	1.024	206	4,97

Deze gemiddelden zijn lichtjes hoger dan deze van 1698.

5. De Telling van 1786

Deze telling, opgetekend door de wethouders, berust voor de dorpen Mater, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem in kladvorm in het fonds van de gemeente Mater ²⁰; het kladvan de telling van Schorisse vonden we terug in het fonds van de gemeente Schorisse ²¹; de telling van Sint-Kornelius-Horebeke vonden we eveneens in het fonds van gelijknamige gemeente terug ²².

Ze werd gehouden « door meyer ende schepenen in voldoeninge van Sijne Majesteyts ordonnantie van deu 29 meye 1786 », en bezorgt ons, wijk na wijk, voor elk dorp, het aantal inwoners; onderscheid wordt gemaakt tussen katholieken en niet-katholieken. Voor één dorp, Sint-Kornelius-Horebeke, wordt eveneens het aantal gezinnen medegedeeld: hier werden 818 inwoners geteld, verdeeld over 162 gezinnen, hetgeen een gemiddelde oplevert van 5,05 inwoners, gemiddelde dat men, bij vergelijking met gelijktijdige tellingen, als normaal kan beschouwen ²³.

général des Personnes à 12 sols » vervat in een « Liste des Bureaux de la Province de Flandres des Paroisses et dépendantes » van 1725-1726.

Deze lijst bevat cijfers voor 7 gemeenten van het Land van Schorisse. Doch daar we geen verhouding hebben kunnen vaststellen tussen de groep der « personnes à 12 sols » en de rest der bevolking, was het ons onmogelijk deze gegevens te gebruiken. Ter illustratie en ten titel van volledigheid vermelden we hier de opgegeven cijfers.

Mater 1.540, Rozebeke 202, Schorisse 1.036, Sint-Blasius-Boekel 344, Sint-Kornelius-Horebeke 484, Sint-Maria-Horebeke 1.070, Zegelsem 796.

(16) J. DE BROUWERE, *op. cit.*, blz. 518-519.

(17) R.A.G. - Sint-Kornelius-Horebeke, n° 44.

(18) R.A.G. - Sint-Maria-Horebeke, n° 44.

(19) R.A.G. - Zegelsem, n° 49.

(20) R.A.G. - Mater, n° 80.

(21) R.A.G. - Schorisse, n° 8.

(22) R.A.G. - Sint-Kornelius-Horebeke, n° 53.

(23) P. DEPPEZ, *op. cit.*, blz. 52.

Wanneer we nu deze gegevens vergelijken met de gelijktijdige telling, doch ditmaal gehouden door de plaatselijke geestelijkheid, komen we tot de vaststelling dat de cijfers van deze laatste ofwel hoger, ofwel lager liggen, maar niet volledig overeenstemmen met de gegevens bezorgd door de wereldlijke overheid.

Voor de dorpen Mater²⁴, Schorisse²⁵, Sint-Kornelius-Horebeke²⁶, Sint-Maria-Horebeke²⁷ en Zegelsem²⁸ vonden we deze tellingen, gericht aan de kerkelijke overheid, terug in het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen.

Voor 3 dorpen, Mater, Sint-Kornelius-Horebeke, en Sint-Maria-Horebeke lazen we naast het « numerus exactus parochianorum », het aantal communicanten, de kinderen onder en boven de zeven jaar en het aantal niet-katholieken of protestanten.

We laten hier een tabel volgen met het resultaat van deze beide tellingen, gehouden gedurende hetzelfde jaar 1786.

Telling gehouden door de geestelijkheid

	<i>kom.</i>	<i>kinderen boven 7 j.</i>	<i>kinderen onder 7 j.</i>	<i>niet- kath.</i>	<i>Tot.</i>	<i>Telling gehouden door het wereld- lijk gezag²⁹</i>
Mater	1.856	367	510	12	2.745	2.684
Rozebeke					—	292
Schorisse					2.598	2.768
St-Bla.-Boekel					—	617
St-Korn.-Hor.	569	107	131	—	807	818
St-Maria-Hor.	1.007	185	192	130	1.514	1.413
Zegelsem					1.475	1.323

6. De telling van 1791

Ten gevolge van een « Beschrijf van 27 Augusty 1791 » kwam deze telling, die zich bevindt in het fonds van het Land van Aalst³⁰ tot stand. Naast het aantal inwoners wordt ons voor elk dorp der kasselrij de met graan bezaaide oppervlakte, de gemiddelde opbrengst per bunder, de voorhanden zijnde voorraad aan de granen en het jaarlijkse graanverbruik van mensen en dieren medegedeeld.

Al dze cijfers zijn maar afgeronde benaderingen en werden waarschijnlijk fel overdreven. Ze dienen dan ook met de grootste omzichtigheid gebruikt. We vermelden deze getallen enkel ten titel van volledigheid (cfr. Tabel 1).

(24) Aartsbisschoppelijk Archief Mechelen (A.A.M.), bundel Mater.

(25) A.A.M., bundel Schorisse.

(26) A.A.M., bundel Sint-Kornelius-Horebeke.

(27) A.A.M., bundel Sint-Maria-Horebeke.

(28) A.A.M., bundel Zegelsem.

(29) Het aantal niet-katholieken of protestanten is volgens de telling, opgetekend door de wethouders, 14 voor Mater en 132 voor Sint-Maria-Horebeke. Deze cijfers zijn in de respectievelijke totalen totalen begrepen.

(30) R.A.G., Kasselrij Aalst, n° 394.

7. De Telling van 1796

In het fonds van het Departement van de Schelde vonden we een « dénombrement de la population et des bestiaux de toute espèce »³¹. Deze telling bevat gegevens voor de zeven gemeenten van het Land van Schorisse. Voor elke gemeente worden, naast het totaal der inwoners, het aantal getrouwde mannen of weduwnaars, de getrouwde vrouwen of weduwen en verder de jongens en meisjes van om 't even welke leeftijd, telkens in afzonderlijke rubrieken vermeld.

We laten hier een tabel volgen van deze hoger vernoemde gegevens.

	<i>getrouwde mannen of wed.</i>	<i>getrouwde vrouw. of wed.</i>	<i>jongens</i>	<i>meisjes</i>	<i>totaal</i>
Mater	403	520	910	810	2.643
Rozebeke	47	42	98	92	289
Schorisse	401	428	869	921	2.619
St-Blasius-B.	99	101	166	185	551
St-Korn.-Hor.	151	151	266	237	805
St-Maria-Hor.	275	303	571	475	1.624
Zegelsem	265	290	449	491	1.495

Voor de gemeenten Schorisse³² en Zegelsem³³ vonden we verder nog een paar zeer gedetailleerde volkstellingen terug; ze werden opgemaakt einde 1796.

Deze tellingen geven ons per gezin, elke inwoner boven de 12 jaar, zijn naam, ouderdom en beroep, jaar van aankomst in de gemeente, duur van verblijf en aantal kinderen beneden de 12 jaar. Aan de hand van het opgegeven aantal gezinnen is het mogelijk het aantal personen per huishouden te kennen.

	<i>Aantal gezinnen</i>	<i>Aantal personen per gezin</i>
Schorisse	509	5,14
Zegelsem	329	4,54

Gaan we het aantal kinderen beneden de 12 jaar per huisgezin na, dan krijgen we het volgende overzicht.

	<i>Aantal gezinnen</i>	<i>Aantal kinderen per gezin</i>
Schorisse		
84	55	1 kind.
83	40	2 kinderen.
57	38	3 »
39	18	4 »
14	4	5 »
6	2	6 »
Zegelsem		

Voor Schorisse maakt dit een gemiddelde van 1,34 kinderen per gezin en voor Zegelsem 1,07.

(31) R.A.G., Departement van de Schelde, n° 1673.

(32) R.A.G., Departement van de Schelde, n° 1692.

(33) R.A.G., Departement van de Schelde, n° 1706.

TABEL I

DE GEGEVENS DER TELLINGEN

	1615 boven de 10 jaar	1676	1698	1740	1786 weth.	1786 geest.	1791	1796	1801 ³⁴
Mater	—	—	1.588	—	2.684	2.745	4.000	2.643	2.904
Rozebeke	—	—	—	—	292	—	400	289	325
Schorisse	589	1.693	—	—	2.768	2.598	2.800	2.619	2.556
St-Blasius-Boekel	—	—	—	—	617	—	750	551	674
St-Kornelius-Horebeke	—	—	498	648	818	807	1.200	805	882
St-Maria-Horebeke	—	—	—	1.356	1.413	1.514	2.600	1.624	1.505
Zegelsem	—	—	—	1.024	1.323	1.475	1.800	1.495	1.604

TABEL II

SAMENSTELLING DER HUISHOUDENS: AANTAL HUISHOUDENS BESTAANDE UIT 1, 2, 3 ENZ. LEDEN.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	méer dan 12	Totaal
1676														
Schorisse	7	23	35	60	50	52	35	31	8	4	4	3	3	315
1698														
Mater	12	32	62	61	55	54	33	16	3	4	4	0	1	337
St-Kornelius-Horebeke	8	14	20	26	16	13	8	6	4	0	0	0	0	115
1740														
St-Kornelius-Horebeke	4	12	17	23	17	28	15	11	1	1	0	1	0	130
St-Maria-Horebeke	12	21	41	36	43	34	19	31	11	8	1	2	1	260
Zegelsem	7	22	32	34	31	28	19	19	9	4	0	1	0	206
1796														
Schorisse	28	69	55	94	70	59	58	37	14	15	6	4	0	509
Zegelsem	28	40	42	65	40	51	32	14	11	4	1	0	0	329

B. DE KOMMUNIKANTENCIJFERS

De cijfers der kommunikanten bij de dekenale bezoeken opgegeven vormen een tweede belangrijke reeks gegevens. Voor de dorpen van het Land van Schorisse die eertijds tot de dekenij Ronse behoorde, vonden we deze cijfers terug in de *Acta Visitationis Decanatus Rothnacensis* of dekenale kerkinspecties³⁵. Deze gegevens zijn bewaard gebleven, alhoewel met leemten, voor het laatste kwart van de 16e en voor de 17e eeuw³⁶. Voor de 18e eeuw schijnen deze bronnen verloren, want noch in het bisschoppelijk archief, noch ter plaatse hebben we voor die periode enig gegeven kunnen vinden.

De waarde van de kommunikantencijfers hangt hoofdzakelijk af van de nauwgezetheid van de plaatselijke geestelijkheid. De dorpspastoor diende immers jaarlijks het aantal paasplichtigen aan zijn onmiddellijke overste, de deken, bij diens bezoek mede te delen. Daarnaast werden zij, die hun paasplicht verzuimd hadden — evnals de protestanten (heretici) — vermeld. Spijtig zijn heel wat van deze gegevens maar afgeronde benaderingen, waar veelal eenheden en tientallen niet nader worden bepaald, zodat we deze opgegeven getallen slechts met het meeste voorbehoud hoeven te aanvaarden.

Welke is nu de leeftijdsgrens tussen kommunikanten en niet-kommunikanten? In de telling van Schorisse van 1676 worden de niet-kommunikanten aangeduid als zijnde de « minderjaerighe kinder ofte personen alsnoch niet communicerende ». De grens tussen beide leeftijdsgroepen is dus waarschijnlijk het jaar dat men paasplichtig wordt of de leeftijd van circa 12 jaar³⁷.

Verder dienen we nog de getalsterkte van de groep der kommunikanten te bepalen.

Bij de telling van 1676 bedroeg het aantal kommunikanten 62,19% van het totale bevolkingscijfer van Schorisse. Het gemiddelde percent der kommunikanten abstrakte gemaakt van de protestanten, bedroeg in 1786 (telling der geestelijkheid) 70,39% der totale bevolking, met als twee uitersten 72,76 en 67,91%. In Schorisse was bij de telling van 1796 het percent van de bevolkingsgroep van de personen boven de 12 jaar 72,71%. Opvallend is het, vast te stellen dat het ten honderd der kommunikanten gedurende de 18e eeuw steeds maar toeneemt. Deze vermeerdering vindt waarschijnlijk haar oorzaak in een stijging van de gemiddelde levensduur gedurende de betrekkelijk rustige 18e eeuw. Een zelfde evolutie doet zich voor in de stad Gent, alhoewel hier dient aangestipt te worden dat het percent der niet-kommunikanten er steeds lager schijnt gelegen te hebben dan op het platteland³⁸.

(35) V. GAUBLomme, *De Communicantes van de Dekenij Aalst... alsmede een Beknopt historisch overzicht van de oude Dekenijen van het Land van Aalst*, Land van Aalst, jaarg. IV, 1952, n° 3, blz. 97-101.

(36) R.A.G., *Bisdome*, M 14 (1569-1618) M 15 (1619-1701)

(37) R. MOLS, *Introduction à la Démographie Historique des Villes d'Europe du XIVe au XVIIIe siècle*, dl. I, 1954, blz. 236, heeft kunnen vaststellen dat men paasplichtig werd tussen tien- en veertienjarige leeftijd.

(38) In 1681 was het vermoedelijk kommunikantencijfer 74,90% der totale

De getalsterkte van de kommunicantengroep moet op het platteland steeds tussen 60 en 70% der totale bevolking gelegen hebben; in de stad lagen deze percenten zeker 5 tot 10% hoger; doch én voor het platteland én voor de stad is er in de 18e eeuw een verhoging waar te nemen ten opzichte van de 17e eeuw. Wanneer we de omvang der bevolking, in functie van de kommunicantencijfers, willen berekenen, dan zijn we verplicht ons te houden aan een vaste verhouding. Daarom hebben we de getalsterkte der kommunicanten nader bepaald of $\frac{2}{3}$ of 66% der totale bevolking³⁹.

C. DE PAROCHIEREGISTERS

Een laatste reeks gegevens zijn deze van de Burgerlijke Stand. De plaatselijke geestelijkheid heeft steeds vrij zorgvuldig de geboorten en huwelijken in de parochieregisters genoteerd. Wat de overlijdens betreft, deze werden wel opgetekend doch gegevens over de kindersterfte ontbreken meestal. Vandaar blijft het aantal vermelde overlijdens veelal ver onder de werkelijkheid en kunnen deze cijfers geen benaderd beeld van de bevolkingsevolutie geven.

Voor de zeven dorpen van het Land van Schorisse zijn er al deze registers, voor zover ze bewaard zijn, in bewaring bij het Rijksarchief te Gent.

De protestanten, die steeds een betrekkelijke grote minderheid der bevolking van Sint-Maria-Horebeke zijn geweest, hebben enkel doopregisters vanaf 1707 en gegevens over huwelijken vanaf 1740⁴⁰.

	<i>Dorpen</i>	<i>Huwelijken</i>
Mater	1675-1795	1694-1795
Rozebeke	1648-1667	1650-1780
	1680-1779	
Schorisse	1621-1795	1695-1795
Sint-Blasius-Boekel	1662-1795	1671-1782
Sint-Kornelius-Horebeke	1621-1795	1619-1795
Zegelsem	1628-1644	1659-1795
	1659-1795	

(Zie in Bijlage de jaartotalen en de tienjaarlijkse gemiddelden.)

bevolking; volgens aantekeningen uit de 18e eeuw was dit procent respectievelijk 79,4% in 1741, 79,1% in 1749, 77,6% in 1765 en 78,4% in 1786. Volgens prof. H. Van Werveke is deze achteruitgang der niet-kommunikanten toe te schrijven aan een daling van het percent der laagste leeftijdsklassen. H. VAN WERVEKE, *De Gentse Sint-Niklaasparochie in 1681*, Hand. der Maatsch. voor Geschied. en Oudheidk. te Gent - Nieuwe Reeks, dl. 9, 1955, blz. 34-35.

P. DEPRez heeft in een recente studie «*Het Gentse Bevolkingscijfer in de tweede helft van de achttiende eeuw*» Hand. der Maatsch. voor Geschied. en Oudheidk. te Gent, - Nieuwe Reeks, dl. 11, 1957, blz. 192, aangetoond dat, bij nader toezicht der verhouding kommunicanten - totale bevolking, het percent der kommunicanten voor de centrale parochies (80,7% voor 1784) merkkelijk hoger ligt dan dit in de periferische parochies, met een meer landelijke structuur (74,4% in 1784).

(39) A. DE Vos gebruikt in zijn studie «*De bevolkingsevolutie*», blz. 26, een zelfde verhouding bij zijn berekeningen.

(40) Naar een mondelinge mededeling van hun dominee, zouden al hun andere oude kerkregisters, daterend van vóór de Franse omwenteling, verloren zijn gegaan.

II. HET BEREKENEN VAN GEBOORTE- EN HUWELIJKSKOEFFICIENT

Het bepalen van een geboortekoeffiënt is in om 't even welke demografische studie een probleem van essentieel belang. Immers elke berekening van het globale bevolkingscijfer staat of valt met het vaststellen van dergelijke koëfficiënten.

Wij hebben dezelfde methode welke prof. Van Werveke in zijn studie over het Gentse bevolkingscijfer heeft gebruikt ⁴¹. Voor 1676 namen we als basis voor onze berekening het gemiddelde geboortecijfer van de jaren 1672-80, voor 1698 het gemiddelde van de periode 1694-1702. Voor de tellingen van 1740 en 1786 gebruikten wij respectievelijk de cijfers 1736-1744 en 1782-1790. Voor de laatste telling van 1796 waren we verplicht ons te beperken tot het gemiddelde geboortecijfer der periode 1793-1796 ⁴².

Ziehier dan een tabel met het resultaat van onze berekeningen. Aantal geboorten per duizend inwoners.

	1676	1698	1740	1786 ⁴³		1796	
				weth.	geest.	gemid.	
Mater	—	36,24 ⁴⁴	—	37,50	36,71	37,10	38,68
Schorisse	34,91	—	—	37,29	39,73	38,51	34,07
St.-Blas.-Boek.	—	—	—	30,79	—	30,79	34,48
St.-Maria-Horeb.	—	—	29,16	30,89	28,83	29,86	26,32
St.-Korn.-Horeb.	—	31,66 ⁴⁴	31,54	33,81	34,27	34,04	32,29
Zegelsem	—	—	34,82	35,10	31,48	33,29	30,43

(41) H. VAN WERVEKE, *De Curve van het Gentse Bevolkingscijfer in de 17e en 18e eeuw*. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie, Klasse der Letteren, jaargang X, n° 8, Brussel, 1948, blz. 52.

(42) De jaartotalen der geboorten van 1796 werden berekend op basis der eerste 9 maanden.

Mater	106	St-Kornelius-Horebeke	26
Schorisse	81	St-Maria-Horebeke	53
St.-Blas.-Boekel	17	Zegelsem	45

(43) Daar de telling van 1786, opgenomen door de wethouders, enigzins verschilt van deze van de geestelijkheid, hebben we voor beide afzonderlijk de koëfficiënt berekend; tenslotte hebben we nog het gemiddelde van beide koëfficiënten bepaald.

(44) Bij wijze van proef hebben we de geboortekoeffiënt voor het jaar 1698 achtereenvolgens berekend op basis van 3, 5, 7, 9, 11 en 13 jaren. Gewoonlijk houdt men zich bij dergelijke berekeningen aan de konventionele 9 jaren, het jaar der telling en de vier voorgaande en volgende jaren samen. Dit onderzoek hebben we hier gedaan voor de relatief grote gemeente Mater (1588 inwoners in 1698) en het naburige kleine dorp St.-Kornelius-Horebeke (498 inwoners).

	Mater	St.-Kornelius-Horebeke
1697-1699	35,05	22,75
1696-1700	36,39	30,92
1695-1701	36,25	31,82
1694-1702	36,24	31,66
1693-1703	36,29	32,85
1692-1704	37,48	35,20

We bekomen hier over het algemeen volkomen normale koëfficiënten, met als uiterste schommelingen 39,73 (Schorisse, telling der geestelijkheid 1786) en 26,32 (Sint-Maria-Horebeke, 1796).

Bepaalde koëfficiënten vragen nochtans enige toelichting. Vooreerst de verschillende gegevens die we van 1786 bezitten. Het verschil tussen de cijfers van de wethouders en deze der geestelijkheid is voor Schorisse, St.-Maria-Horebeke en Zegelsem vrij groot. Men kan zich hier de vraag stellen of in deze dorpen de burgerlijke en de parochiale grenzen wel samenvallen ⁴⁵.

Daar de ene telling nu soms betrouwbaarder schijnt dan de andere, zonder daarom een vast criterium te kunnen volgen, hebben we het dan ook nuttig geoordeeld het gemiddelde tussen beide koëfficiënten te bepalen. Voor alle verdere berekeningen zullen we ons uitsluitend steunen op dit gemiddelde.

De koëfficiënten voor St-Maria-Horebeke liggen, in verhouding met deze der omringende dorpen, over de ganse lijn waarschijnlijk te laag. Het probleem is hier het bepalen der verhouding katholieken-protestanten. Spijtig genoeg beschikken we aangaande het bevolkingsdeel der protestanten slechts over schaarse en dan nog veelal weinig betrouwbare gegevens. Deze coëfficiënten zullen we verder niet aanwenden daar we op geen vaste verhoudingen kunnen steunen.

De verschillen tussen de XVIIe en XVIIIe eeuw lijken, binnen het Land van Schorisse, eerder gering te zijn. In 1676 krijgen we voor Schorisse 34,91 geboorten per duizend, 120 jaar later 34,07. Voor Mater zijn de resultaten 36,24 geboorten per duizend in 1698, 37,10 in 1786 en 38,68 in 1796. Wanneer we nu onze koëfficiënten van de XVIIe eeuw, Schorisse (1676) 34,91 0/00, Mater (1698) 36,24 0/00 en Sint-Kornelius-Horebeke (1698) 31,66 0/00 vergelijken met andere zeventiende eeuwse gegevens als Evergem (1647) met 35,89 geboorten per duizend, Waarschoot

Vergelijken we beide dorpen met elkaar, dan stellen we vast dat de schommelingen tussen de verschillende koëfficiënten voor Mater opmerkelijk geringer zijn dan voor Sint-Kornelius-Horebeke. Voor Mater zijn de uitersten 37,48 0/00 op basis van 13 jaren en 35,05 0/00 voor het gemiddelde van 3 jaren, dus een verschil van 2,43. Voor St.-Kornelius-Horebeke daarentegen zijn de schommelingen vrij aanzienlijk; we bekomen hier de koëfficiënt 35,20 0/00 op basis van 13 jaren en 22,75 0/00 voor 3 jaren, of een speling van 12,45.

Dit onderzoek schijnt in ieder geval te bevestigen dat een brede basis (9 of 11 jaar), alle toevallige schommelingen die in de jaartotalen van de geboorten en de huwelijken voorkomen, grotendeels uitschakelt. Belangrijker is het nochtans voor ons, inzake plattelandsdemografie, vast te stellen dat bij het bepalen van de geboorte-koëfficiënt in kleine dorpen (hier St.-Kornelius-Horebeke), waar de spreiding zeer gering is, de schommelingen tussen de verschillende gemiddelden vrij groot zijn. In meer aanzienlijke (vb. Mater), met natuurlijke spreiding, zijn de koëfficiënten daarentegen vrij konstant. Zie A. DE VOS, *Bevolkingsevolutie...*, blz. 32.

(45) In Schorisse vielen deze grenzen toen der tijd niet volledig samen; een deel van de wijk het Forest zou onder wereldlijke juridictie van St.-Maraia-Horebeke geweest zijn. Zie F. DE SMAELE, *De Kerk van Schorisse*, Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1954-55, blz. 116.

(1698) 39,74 per duizend ⁴⁶, Lede (1685) 37,72 per duizend ⁴⁷ en Erembodegem (1634, 1637, 1638) met 40,06 geboorten per duizend ⁴⁸, moeten we vaststellen dat onze coëfficiënten voor deze periode vrij normaal zijn, doch steeds aan de lage kant liggen.

De evolutie van de geboortekoëfficiënt gedurende de 18e eeuw lijkt binnen het Land van Schorisse zeer gering te zijn. Enkel voor drie dorpen is het ons mogelijk de periode 1740-1796 te beschouwen, voor de andere dorpen beschikken we voor de eerste helft der eeuw over geen vergelijkende gegevens. Gaan we de evolutie na voor St.-Kornelius-Horebeke, dan stellen we vast dat de geboortekoëfficiënt als 't ware gelijk bleef, waar hij in Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem respectievelijk slechts met 2,84 en 3,39 per duizend daalde.

Voor de jaren 1786 (gemiddelde) en 1796 steeg de koëfficiënt in Mater en Sint-Blasius-Boekel; voor de dorpen Schorisse, Sint-Kornelius-Horebeke, Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem daalde hij. In beide gevallen zijn de schommelingen gering te noemen, daar het grootste verschil slechts 4,44 per duizend bedraagt.

Wanneer we nu de geboortekoëfficiënten van de door ons nagegane dorpen elk afzonderlijk beschouwen, dan stellen we vast dat deze koëfficiënten nu eens stegen en dan weer daalden ofwel bijna gelijk bleven, maar deze verschillen waren steeds vrij gering (altijd minder dan 5 per duizend dit in tegenstelling met de meeste andere gewesten ⁴⁹).

Onderzoeken we verder of de verhouding geboortecijfer-huwelijkscijfer konstant is; zo ja, dan houdt dit tevens in dat de geboortekoëfficiënt tijdens de beschouwde periode onveranderd is ⁵⁰.

Naar het voorbeeld van P. Deprez ⁵¹ hebben we de verhouding geboortehuwelijkscijfers berekend op basis van een bepaald tienjaarlijks gemiddelde van het geboortecijfer, gedeeld door het gemiddelde der huwelijkscijfers van hetzelfde en het daaraan voorafgaande decennium.

(46) A. DE VOS, *De Bevolkingsevolutie...*, blz. 28.

(47) A. VAN LUL en VICT. DE SAEDELEER, *Bijdrage tot de Demografie van Lede*. Land van Aalst, 1953, n°3, blz. 105.

(48) Berekend door P. DEPREZ, *Het bevolkingscijfer...*, blz. 60, naar A. VAN LUL, *De Bevolking van Erembodegem* (Land van Aalst, 1951, n° 2, blz. 55).

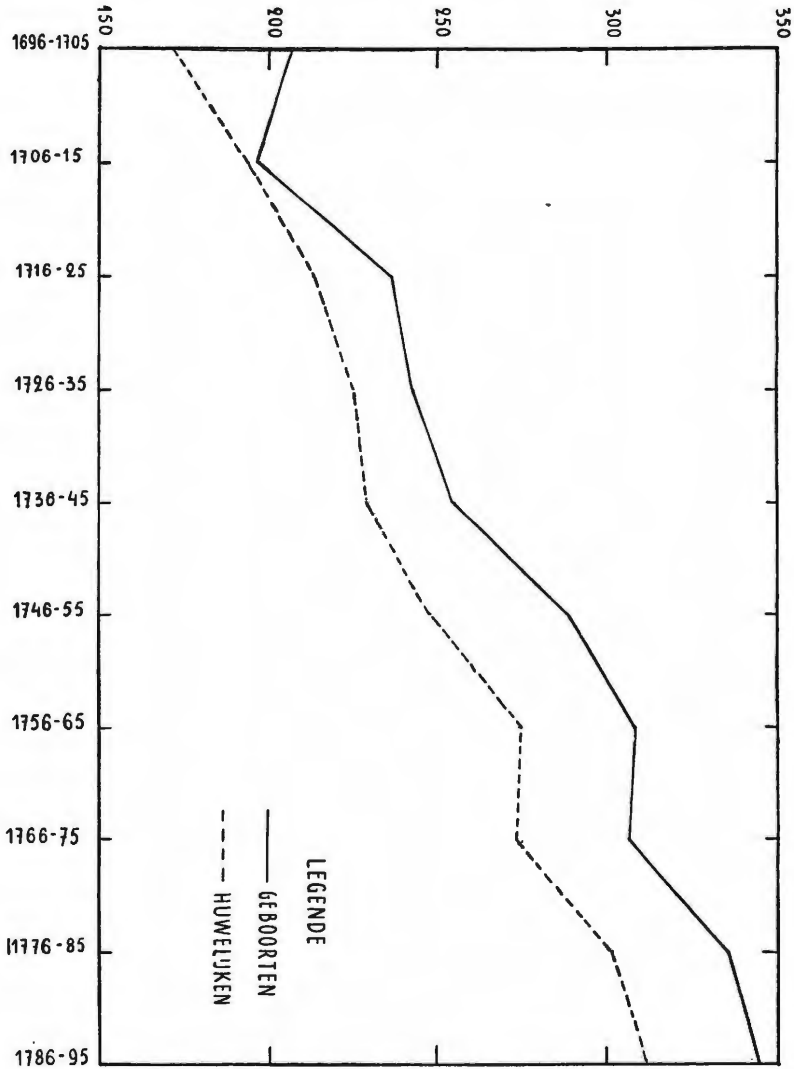
(49) DE DALLE, *De volkstelling van 1697 in Veurne-Ambacht en de evolutie van het Veurnse Bevolkingscijfer in de XVIIe eeuw*, Hand. Soc. d'Emulation, Brugge, dl. x cn aflev. 3-4, 1953, blz. 124, bekomt voor de periode 1655-1697 zeer grote verschillen; globaal voor de 7 behandelde dorpen samen, stelt schrijver een stijging vast met 14,1 per duizend. Voor bepaalde dorpen zijn de verschillen zeer aanzienlijk, o.a. voor Stuivekenskerke een daling van 27,5 per duizend. Er dient hier aangestipt dat het hier steeds om relatief kleine bevolkingskernen gaat.

De schommelingen door P. DEPREZ, *Het Bevolkingscijfer...*, blz. 59 en 60, vastgesteld, zijn eveneens vrij aanzienlijk; voor de periode 1709-86 bekwam hij o.a. verschillen van meer dan 11 per duizend voor Nevele en meer dan 8 per duizend voor Sint-Martens-Leerne.

A. DE VOS, *De Bevolkingsevolutie...*, blz. 35, daarentegen heeft als hoogste verschil 7,07 per duizend voor Waarschoot vastgesteld.

(50) H. VAN WERVEKE, *De Curve...*, blz. 51.

(51) P. DEPREZ, *Het Gentse Bevolkingscijfer...*, blz. 185.

Grafiek I

Mater, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Kornelius-Horebeke, Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem. — Verhouding van de geboorten en huwelijken. Tienjaarlijkse gemiddelden.

	Mater	Rozebeke	Schorisse	St.-Bl. B.	St.-K. H.	St.-M. H.	Zegelsem
1696-1705	—	3	—	3,9	5	4,4	4,9
1706-1715	4,6	3,5	4,5	3,7	5	4	3,8
1716-1725	4,4	5,5	5,1	5,3	5	4,5	4,1
1726-1735	4	6	4,6	5,3	3,5	4,5	4,5
1736-1745	4,1	4,8	4,9	4,5	4,3	4,5	4,3
1746-1755	4,4	5,4	6	5,3	4,3	4,3	4,1
1756-1765	4,3	4,7	5,9	5,8	4,2	3,7	5
1766-1775	4,4	3,3	5,3	5,2	4,2	3,4	4,7
1776-1785	6,1	3,6	6,2	5	4,3	3,5	5
1786-1795	4,4	—	5,1	—	4,8	4	4,5

Als we deze cijfers, over het geheel genomen, nader bekijken, stellen we vast dat de schommelingen, met als uitersten 3 (Rozebeke) en 6,2 (Schorisse) vrij groot zijn. Deze vaststelling bevestigt tevens de stelling van P. Deprez dat de verhouding geboorte-huwelijkscijfers in kleine agglomeraties voortdurend schommelde⁵².

Bekijken wij deze cijfers per dorp, dan zijn de verschuivingen respectievelijk : voor Mater van 4 naar 6,1; voor Rozebeke van 3 naar 6; voor Schorisse van 4,5 naar 6,2; voor Sint-Blasius-Boekel van 3,7 naar 5,8; voor Sint-Kornelius-Horebeke van 3,5 naar 5; voor Sint-Maria-Horebeke van 3,4 naar 4,5 en voor Zegelsem van 3,8 naar 5. Voor gans de 18e eeuw bedraagt de verhouding aldus gemiddeld 4 voor Sint-Maria-Horebeke, 4,5 voor Mater, Rozebeke, Sint-Kornelius-Horebeke en Zegelsem, voor Sint-Blasius-Boekel is het gemiddelde ongeveer 5, waar het voor Schorisse 5,3 bedraagt.

Bij wijze van proef hebben we de verhouding gemiddeld geboortecijfer-gemiddeld huwelijkscijfer berekend voor het Land van Schorisse in zijn geheel genomen. Deze 7 dorpen tellen in 1796 samen ongeveer 10.000 inwoners.

Bij onze berekeningen hebben we gebruik gemaakt van 2 methodes : de eerste kolom geeft het resultaat der deling van de geboorten voor een bepaald decennium door de huwelijken uit dezelfde periode; de tweede kolom geeft de verhoudingen weer volgens de methode welke we hoger hebben toegepast.

1696-1705	4,7	—
1706-1715	4	4,3
1716-1725	4,4	4,6
1726-1735	3,9	4,1
1736-1745	4,4	4,4
1746-1755	4,6	4,7
1756-1765	4,5	4,7
1766-1775	4,4	4,4
1776-1785	4,4	4,6
1786-1795	4,4	4,3

(52) P. DEPREZ, *Het Bevolkingscijfer...*, blz. 63.

Bij een eerste onderzoek stelt men dadelijk vast dat de verhoudingen en bewegingen tussen beide reeksen cijfers op deze manier duidelijk tot uiting komen. De gemiddelde verhouding is voor het verloop van gans de 18e eeuw zeer regelmatig te noemen en ligt steeds tussen 4,1 en 4,7 (2e kolom). De schommelingen tussen de decennia onderling zijn weinig aanzienlijk en een duidelijk verschil tussen de eerste en tweede helft der eeuw is er hier niet te noteren ⁵³.

Gedurende gans de 18e eeuw, en gedurende de tweede helft in het bijzonder, lagen de geboortecijfers in de door ons behandelde streek vrij hoog in verhoudingen tot de huwelijkscijfers ⁵⁴.

Verder menen we hier te mogen aanstippen dat dit onderzoek heeft aangetoond, dat ook bij plattelandsdemografie, dorpen, uit eenzelfde streek en met een gelijke structuur, voor bepaalde aspecten globaal dienen behandeld te worden om zo een algemene evolutie beter op de voorgrond te brengen.

Trachten we verder na te gaan of de huwelijkscoëfficiënten een zelfde evolutie weergaven als de coëfficiënten der geboorten.

Aantal huwelijken per duizend inwoners.

	1698	1740	1786	1796 ⁵⁵		
			weth.	geest.	gemid.	
Mater	6,78	—	8,56	8,37	8,46	7,75
Schorisse	—	—	7,70	8,21	7,95	6,57
St.-Korn.-Hor.	5,12	8,05	8,69	8,81	8,75	7,14
St.-Maria-Hor.	—	7,04	8,09	7,55	7,82	8,77
Zegelsem	—	9,32	7,89	7,07	7,48	10,20

Grote schommelingen doen er zich hier wel niet voor, alhoewel de verschillen, relatief gezien, toch groter zijn dan bij de geboortecoëfficiënten. De evolutie tussen beide coëfficiënten is praktisch nergens gelijklopend. Voor Mater steeg de geboortecoëfficiënt tussen 1786 en 1796 en daalde de huwelijkscoëfficiënt; voor Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem is de evolutie voor die periode juist andersom, daar waar de beweging parallel verloopt in de dorpen Schorisse en Sint-Kornelius-Horebeke.

(53) Prof. H. VAN WERVEKE, *De Curve...*, blz. 43, stelt voor Gent twee verschillende schijven vast; een eerste gaande van 1706 tot 1755, met als gemiddelde verhouding 3,7 en een tweede van 1756 tot 1795 met als verhouding iets minder dan 4,0.

Ook A. DE VOS, *De Bevolkingsevolutie...* blz. 34, bekwam eveneens voor de tweede helft der 18e eeuw een vrij aanzienlijke stijging van de verhouding geboortehuwelijkscijfer; de gemiddelden gingen hier met 0,5 tot 1 naar omhoog.

(54) P. DEPPEZ, *Het Gentse Bevolkingscijfer...*, blz. 191, voetnota 23, stelde eenzelfde evolutie vast voor de dorpen Astene, Drongen, Hansbeke Lotenhulle, en Zeveren, allen samen genomen.

(55) Berekend op jaargemiddelde 1793-1796.

Jaartotalen der huwelijken voor 1796 op basis der eerste 9 maanden :

Mater	23
Schorisse	28
Sint-Kornelius-Horebeke	7
Sint-Maria-Horebeke	13
Zegelsem	14

Daar de huwelijkscoëfficiënt minder konstant blijkt te zijn zullen we van deze gegevens bij verdere berekeningen geen gebruik maken.

Uit het voorgaande menen we te mogen besluiten dat de geboortecoëfficiënt van elk dorp afzonderlijk in het verloop van de tijd weinig of niet is veranderd. De verschillen tussen de dorpen onderling zijn nochtans groter. Voor elk dorp afzonderlijk hebben we getracht een middencoëfficiënt te bepalen om daar naar dan verder het benaderend bevolkingscijfer te berekenen. Als coëfficiënten hebben we genomen : 37 0/00 voor Mater, 35 0/00 voor Schorisse, 32 0/00 voor Sint-Blasius-Boekel, 32 0/00 voor Sint-Kornelius-Horebeke, 29 0/00 voor Sint-Maria-Horebeke en 33 0/00 voor Zegelsem. Omwille van zijn zeer geringe bevolking en bij gebrek aan de nodige vaste gegevens zullen we Rozebeke niet nader behandelen.

Een andere interessante vaststelling is zeker de kwantitatieve vermeerdering van het bevolkingscijfer van al deze dorpen. Van circa 1725 af is de bevolkingstoename in haar geheel genomen vrij aanzienlijk te noemen. De verhouding der tienjaarlijkse gemiddelden van geboorten en huwelijken wijzen nog meer op deze werkelijk regelmatige bevolkingsaan groei binnen het Land van Schorisse.

Aan de hand van alle tot nu toe verzamelde gegevens zullen we trachten, voor deze vijf dorpen elk afzonderlijk, het benaderend bevolkingscijfer te berekenen.

III. BEREKENING VAN HET BENADEREND BEVOLKINGSCIJFER

1. *Op basis van de kommunikantencijfers.*

We nemen het gemiddelde van het aantal opgegeven kommunikanten, per decennium, voor zover deze gegevens voorhanden zijn. De sterkte der kommunikantengroep hebben we vroeger bepaald op 2/3 of 66% der totale bevolking.

Voor Sint-Maria-Horebeke dient aangestipt dat we veelal niet ingelicht zijn over het bevolkingsaandeel der protestanten; deze cijfers liggen voor dit dorp dan ook meestal te laag.

	<i>Mater</i>	<i>Schorisse</i>	<i>St.-Bl.-Boek.</i>	<i>St.-K.-Hor.</i>	<i>St.-M.-Hor.</i>	<i>Zegelsem</i>
1566-75	1500	1383	600	456	921	884
1576-85	—	—	—	—	—	—
1586-95	397	534	120	54	351	336
1596-1605	531	516	120	144	327	249
1606-15	771	660	171	201	405	414
1616-25	900	840	231	261	549	543
1626-35	1155	990	273	276	579	639
1636-45	1251	1125	345	348	660	726
1646-55	1377	1350	360	460	816	915
1656-65	1380	1464	324	468	870	927
1666-75	1644	1545	414	468	906	879
1676-85	1224	1488	240	393	765	682
1686-95	1521	1500	258	432	870	700
1696-1705	1578	1323	270	414	870	696

2. *Op basis van het geboortecijfer.*

Op grond van een bepaald koëfficiënt en van de tienjaarlijkse gemiddelden van de geboortecijfers hebben we hier deze approximatieve bevolkingscijfers berekend. Als algemene koëfficiënten gebruiken we : 37‰ voor Mater, 35‰ voor Schorisse, 33‰ voor Zegelsem, 32‰ voor Sint-Blasius-Boekel en Sint-Kornelius-Horebeke en ten slotte 29‰ voor Sint-Maria-Horebeke.

	<i>Mater</i>	<i>Schorisse</i>	<i>St.-Bl.-B.</i>	<i>St.-K.-H.</i>	<i>St.-M.-H.</i>	<i>Zegelsem</i>
1626-35	—	1538	—	—	879	975
1636-45	—	1560	—	—	841	848
1646-55	—	1442	—	—	817	—
1656-65	—	1928	—	—	865	1266
1666-75	—	1925	303	453	1089	1200
1676-85	1345	1531	275	484	1177	736
1686-95	1618	1840	268	537	1210	978
1696-1705	1640	1545	318	534	1017	833
1706-15	1545	1428	306	531	1100	754
1716-25	1621	1780	496	650	1362	857
1726-35	1818	1868	518	506	1251	978
1736-45	2027	1817	425	671	1375	1078
1746-55	2181	2297	518	756	1489	1084
1756-65	2108	2511	681	787	1489	1418
1766-75	2291	2311	643	793	1534	1375
1776-85	2637	2705	640	806	1413	1381
1786-95	2830	2854	621	887	1513	1478

3. *Op basis van alle gegevens samen.*

Voor het laatste kwart der 16e en het grootste gedeelte van de 17e eeuw zijn we bijna uitsluitend aangewezen op de kommunkantencijfers. De verdere demografische evolutie van deze dorpen zullen we dan trachten te rekonstrueren op grond van de geboortecijfers. De bestaande tellingen zullen voor beide reeksen gegevens een controlemiddel zijn.

Wanneer we nochtans de resultaten van beide voorgaande reeksen met elkaar vergelijken komen we tot de vaststelling dat het bevolkingscijfer, berekend naar de kommunkantencijfers, steeds ruim 10 tot 20 procent lager ligt dan de berekening naar de geboortecijfers⁵⁶; bij het begin van de 17e eeuw lopen deze verschillen vaak zeer hoog op om naar het einde der eeuw praktisch te verdwijnen.

Daar de geboortecijfers nu eenmaal erg nauwkeurig zijn opgetekend en meer betrouwbaar lijken dan de kommunkantencijfers, zullen we deze laatste reeks gegevens bij onze berekeningen met hoogstens 15% verhogen gedurende de late 16e en eerste helft der 17e eeuw, daarna met 10% of minder. Op deze wijze hopen we tot een enigzins duidelijk beeld van de demografische evolutie binnen het Land van Schorisse te komen.

(56) A. DE VOS, *De Bevolkingsevolutie...*, blz. 60 stelt eenzelfde verschijnsel vast.

	<i>Mater</i>	<i>Schorisse</i>	<i>St.-Bl.-B.</i>	<i>St.-K.-H.</i>	<i>St.-M.-H.</i>	<i>Zegelsem</i>
1566-75	1725	1590	690	261	1059	1131
1576-85	—	—	—	—	—	—
1586-95	455	613	138	61	403	385
1596-1605	610	592	138	165	375	285
1606-15	885	759	196	231	465	475
1616-25	1035	966	265	300	630	624
1626-35	1327	1138	313	316	666	731
1636-45	1439	1293	396	400	759	831
1646-55	1584	1552	414	529	937	1051
1656-65	1519	1683	356	514	957	1019
1666-75	1810	1699	303	453	1089	1200
1676-85	1345	1531	275	484	1117	736
1686-95	1618	1840	268	537	1210	978
1696-1705	1640	1545	318	534	1017	833
1706-15	1545	1428	306	531 ⁵⁷	1100 ⁵⁷	754
1716-25	1621	1780	496	650	1362	857
1726-35	1818	1868	518	506	1251	978
1736-45	2027	1817	427	671	1375 ⁵⁸	1078
1746-55	2181	2297	518	756	1489	1084
1756-65	2108	2511	681	787	1489	1418
1766-75	2291	2311	643	793	1534	1375
1776-85	2637	2705	640	806	1413	1381
1786-95	2830	2854	621	887	1513	1478

(57) In het fonds van het bisdom (R.A.G., Bisdom, M 131) vonden we, in een bundel « Responsiones ad articulos decreti ab Archiepiscopo... », een gedetailleerd bevolkingscijfer voor de parochies Sint-Kornelius en Sint-Maria-Horebeke voor het jaar 1706.

De gegevens voor Sint-Kornelius-Horebeke waren :

— aantal families	115
— kommunikanten	357
— niet-kommunikanten	191

Voor Sint-Maria-Horebeke :

— katholieke families	200
— niet-kommunikanten	288
— kommunikanten	583
— protestantse families	25
— totaal der protestanten	120

Op basis van deze cijfers telde St.-Kornelius-Horebeke en St-Maria-Horebeke in 1706 respectievelijk 548 en 991 inwoners.

(58) In een brief van 26 september 1737 (R.A.G., Bisdom, M 134), gericht aan het aartsbisdom, geeft de pastoor van Sint-Maria-Horebeke, S. de Soutter, een vrij nauwkeurige beschrijving van zijn parochie. Wat de bevolking betreft krijgen we volgend overzichtelijk beeld : « parochia de Hoorenbeke B.M.V. habet animas 1367, inter quos sunt communicantes 767, parvuli 464 inter quos 44 decimum annum excendunt qui cum pluribus aliis primum quam disponi poterunt ad primam communionem; haeretici 136 inter quos reperiuntur 76 adulti » in 1737 bedroeg de totale bevolking van Sint-Maria-Horebeke dus 1367 inwoners, hetgeen het door ons berekend benaderend bevolkingscijfer van 1375 voor het decennium 1736-45 volledig staaft.

Bij dit globaal overzicht dienen we nochtans aan te merken dat we voor de eerste helft der 17e eeuw omzeggens geen gebruik gemaakt hebben van de geboortecijfers. De relatief hoge geboortemiddelen (vb. Schorisse, 1626-45) wijzen wel op een grote bevolkingsaan groei, doch een bevolkingscijfer naar deze gemiddelden berekend ligt zeker te hoog en zou een verkeerd beeld geven van de bevolkingsevolutie.

IV. DE ALGEMENE DEMOGRAFISCHE EVOLUTIE IN HET LAND VAN SCHORISSE

Het benaderend bevolkingscijfer, dat we hierboven hebben berekend, weerspiegelt wel een bepaalde evolutie der bevolking binnen deze dorpen doch dan enkel op louter statistisch gebied. Factoren van economische en vooral van militaire aard hebben deze evolutie bijna steeds bepaald; ook tijdelijk abnormal hoge sterftcijfers, te wijten aan besmettelijke ziekten, hadden hun invloed op het bevolkingscijfer. In het licht van voornoemde elementen zullen we trachten de algemene demografische evolutie binnen dit gebied nader te verklaren.

De historische gebeurtenissen, die een overwegende rol gespeeld hebben in de bevolkingsevolutie van de dorpen van het Land van Schorisse, zullen we steeds in nauw verband met de geschiedenis van het naburige Oudenaarde moeten behandelen. Oudenaarde, ofschoon hoofdplaats van de aangrenzende kasselrij was gedurende de moderne periode het enige centrum dat op militair en handelsgebied in de omgeving van enige betekenis was ⁵⁹.

1) 1570-1615

Het laatste derde van de 16e eeuw is op demografisch gebied voor Vlaanderen, en voor het Land van Schorisse in het bijzonder, een krisisperiode zonder voorgaande geweest. De godsdiensttroebelen en een mislukte geweldpolitiek der Spanjaarden waren daarvan wel de oorzaak. De grootste ellende begon in 1576 op het ogenblik dat Requesens stierf; uitheemse soldaten slaan nu aan het muiten en maken het platteland onveilig ⁶⁰. De Gentse Calvinisten traden gewelddadig op in het Oudenaardse in 1578 ⁶¹. Eerst in juli 1582 werd de stad heroverd door Farnese ⁶².

Onze gegevens over de bevolking vóór de grote crisis, namelijk de komunikantencijfers der jaren 1569 en 1575, lijken vrij konstant en betrouw-

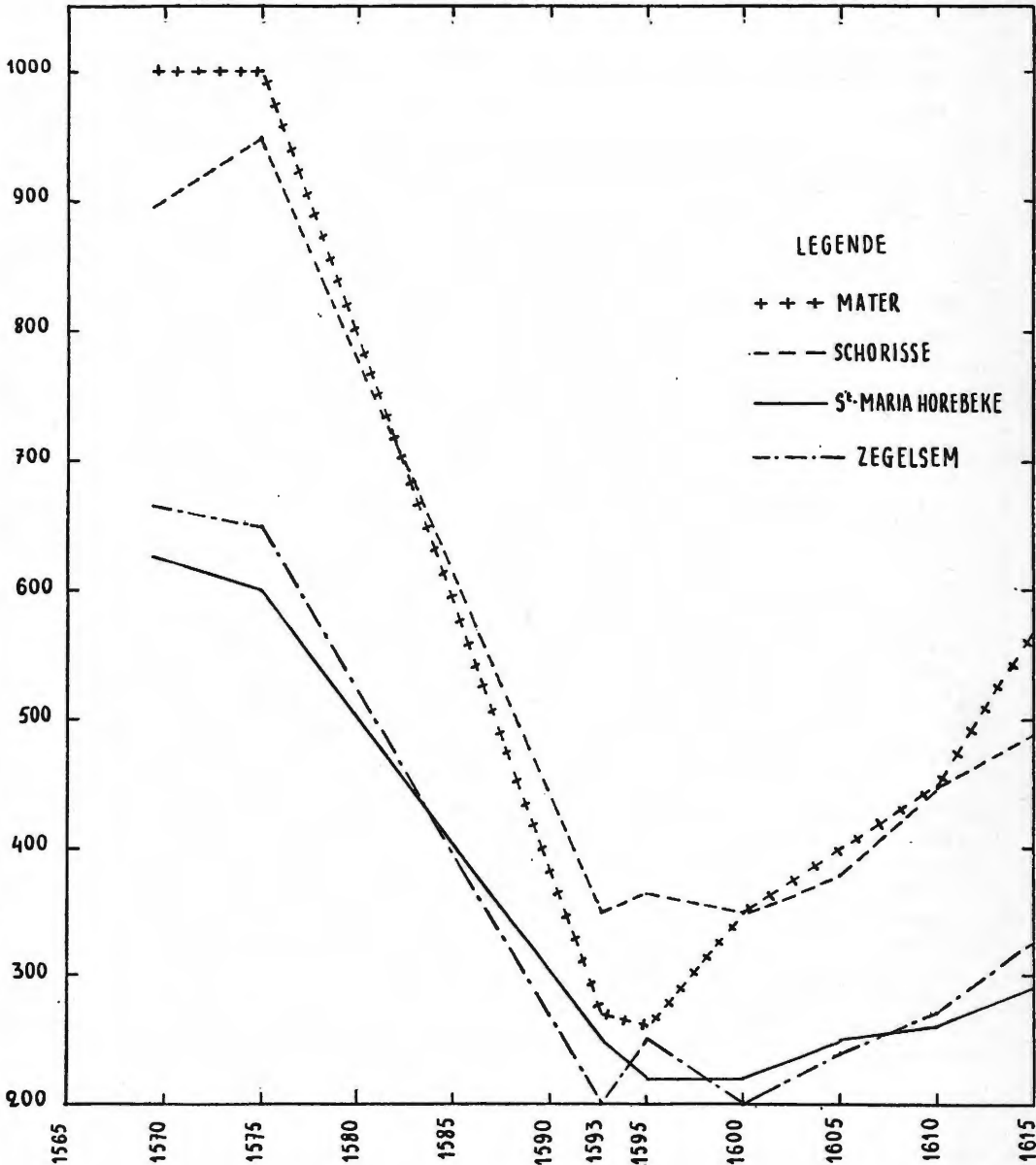
(59) Tegenwoordig behoren al de dorpen van het vroegere Land van Schorisse tot het arrondissement Oudenaarde; Mater maakt eveneens deel uit van het kanton Oudenaarde, de overige dorpen behoren tot het kanton Sint-Maria-Horebeke.

(60) H.A. ENNO VAN GELDER, *Van opstand via vrede naar Oorlog, 1576--1578*, Algemene Geschiedenis der Nederlanden, dl. V, blz. 75 e.v.

H. PIRENNE, *Histoire de Belgique*, dl. IV, Brussel, 1927, blz. 63 e.v.

(61) H.A. ENNO VAN GELDER, *op. cit.*, blz. 106.

(62) H. PIRENNE, *op.cit.* blz. 184.

Grafiek II

De vergelijkende kurven der kommunicantencijfers voor 1569, 1575, 1593, 1595, 1600, 1605, 1610 en 1615 van Mater, Schorisse, Sint-Maria-Horebeke en Zegelsem.

baar ⁶³. Tussen 1575 en 1593 was de achteruitgang binnen het Land van Schorisse zeer aanzienlijk; die daling schommelde tussen 59 en 88 percent, dit naar gelang het dorp. Na 1593 hernam het bevolkingcijfer slechts zeer langzaam.

We laten hier nu een tabel volgen die ons toelaat, voor elk dorp afzonderlijk, de bevolkingsevolutie percentsgewijze na te gaan. Zo we 1575 voor alle dorpen gelijkstellen aan 100, dan bekomen we voor :

	1593	1600	1608	1615
Mater	27	35	45	56
Rozebeke	17(1595)	—	64	100
Schorisse	36	36	46	51(1614)
St.-Blasius-Boekel	20(1595)	17	25	32
St.-Kornelius-Horebeke	12	33	42	45
St.-Maria-Horebeke	41	37(1601)	42	48
Zegelsem	30	30	38	49

Niet allen binnen het Land van Schorisse maar elders in Vlaanderen was de ontvolking van het platteland gedurende het laatste kwart der 16e eeuw werkelijk zorgwekkend. In Lede, een dorp uit de omgeving van Aalst, daalde het kommunikantencijfer tussen 1574 en 1592 met 63 percent ⁶⁴. Ook in de dekenij Ninove daalde het aantal kommunikanten in sterke mate; gedurende de periode 1576-1592 verminderde dit aantal met 67 percent ⁶⁵. In de kasselrij Oudenaarde stellen we eveneens een zware achter-

(63) Dank zij de kohieren voor de twintigste penning van 1571-1572, die ook op demografisch gebied zeer belangrijk zijn, daar ze ons het aantal uitbatingen (= ± het aantal gezinnen) geven, kunnen we bij benadering het aantal inwoners schatten. Nemen we 3 tot 4 KOMMUNIKANTEN per uitbating (of gezin), cijfers die in vergelijking met de gegevens ons verstrekt door de tellingen van 1615 (3,93 komm. per gezin) en 1676 (3,34 komm. per gezin in Schorisse), als billijk moeten beschouwd worden, dan bekomen we met uitzondering voor Sint-Blasius-Boekel, zeer normale en konstante gegevens.

	Aantal kommunikanten		Aantal uitbatingen
	1569	1575	1571-1572
Mater	1.000	1.000	277
Schorisse	896	950	294
St. Blas.-Boekel	—	400	71
St.-Korn.-Horebeke	309	300	102
St.-Maria-Horebeke	626	600	208
Zegelsem	663	650	221

(64) Door ons berekend naar A. van Lul en V. de Saedeleer, op.cit. blz. 109.

(65) Onze berekeningen steunen op gegevens voor 24 parochies die we nazochten in de gedeeltelijke uitgave der dekenale bezoeken van de dekenij Ninove - zie Jos De Potter, De Dekenij Ninove op 't einde der XVIIe eeuw, Gent, 1945, blz. 1-105. Duidelijkshalve laten we deze geëxcerpeerde kommunikantencijfers volgen :

	1576	1592		1576	1592
Aaigem	450	127	Heldergem	180	50
Borgh-Lombeek	300	100	Hillegem	160	50
Denderhoutem	1.000	200	Iddergem	200	60
Denderleeuw	400	135	Letterhoutem	225	30
Denderwindeke	600	300	Lieferinge	58	14
Gijzenzele	100	75	Melle	600	260

uitgang vast; het aantal haardsteden verminderde er tussen 1557 en 1600, voor een totaal van 27 dorpen, mēt ruim 40% ⁶⁶.

Wat de kommunikantencijfers betreft dienen we toch rekening te houden met het feit dat de crisis naar alle waarschijnlijkheid de volwassen bevolking, inzonderheid de weerbare mannen heeft getroffen ⁶⁷.

Welke zijn nu de oorzaken van deze massale ontvolking van het platteland? De landelijke weefnijverheid en de tapijtnijverheid in het bijzonder, zeer intensief in het Oudenaardse, was zeer getroffen door de plunderingen en de krijgsverrichtingen tijdens de tweede helft der 16e eeuw; deze toestand had meerdere wevers uit deze streek tot uitwijken aangezet ⁶⁸. De emigratie mogen we toch niet overschatten, want zijn het niet de gekwalificeerde arbeiders, een minderheid dus, die het vergemakkelijkst uitwijken ⁶⁹?

De hoofdoorzaak van die massale ontvolking moet hoogst waarschijnlijk elders gezocht worden. Is het niet de toenmalige ellende en de grote sterfte? Of het tijdelijk verblijf binnen de muren van een nabijgelegen versterkte stad — hier Oudenaarde? Spijtig genoeg kunnen we laatst genoemd aspekt niet nader beschouwen bij gebrek aan rechtstreekse gegevens.

De nood hier in Vlaanderen moet in de tachtiger jaren uitermate groot geweest zijn: hoeven en woningen veelal afgebrand, talrijke akkers lagen woest en sommige dorpen waren zelfs onbewoond ⁷⁰. Pas op het einde der eeuw en gedurende het eerste decennium der 17e zal het bevolkingscijfer in deze dorpen licht hernemen.

Okegem	180	50	St.-Lievens-Houtem	455	60
Oosterzele	700	132	Voorde	400	80
Outre	236	32	Wambeek	250	140
Pollare	150	40	Westrem	140	74
Ressegem	150	40	Woubrechtgem	75	70
St.-Lievens-Essche	700	200	Zandbergen	400	200

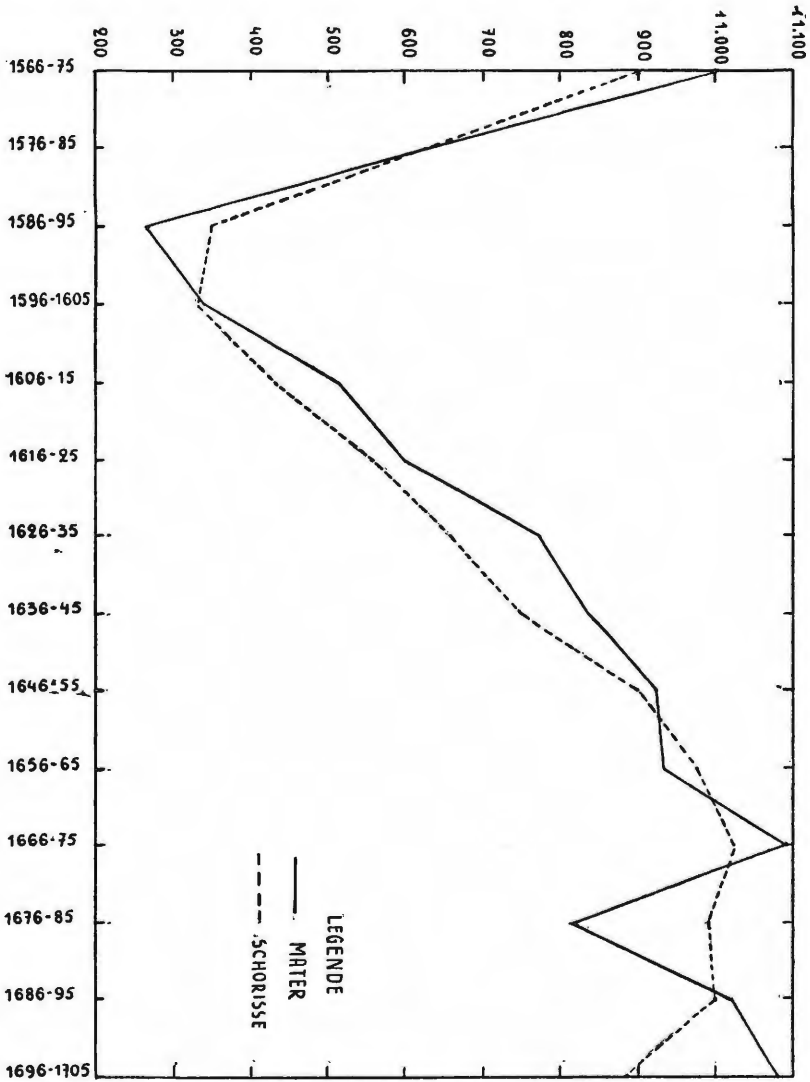
(66) Door ons berekend naar J. DE BROUWERE, *Les dénombrements...*, blz. 544.

(67) P. DEPREZ, *Het Bevolkingscijfer...*, blz. 51-52, kwam tot eenzelfde vaststelling. In 1586 bedroeg te Sint-Martens-Latem, het aantal kinderen 53,7% der totale bevolking, percent dat in normale omstandigheden zeker merkkelijk lager zou liggen.

(68) J.N. EGGEN, *De Invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend op het einde der 16e en het begin der 17e eeuw*. Gent 1908 blz. 175-177. Ook G.T. VAN YSSELSTEYN, *Geschiedenis der Tapijtweverijen in de Noordelijke Nederlanden*, Leiden, 1936, dl. I, blz. 106-107, vermeldt hoe er zich in Gouda tussen 1581 en 1590 niet minder dan 199 wevers uit Oudenaarde en omgeving kwamen vestigen, voor het decennium 1591-1600 bedroeg dit 184.

(69) L.J. ROGIER, *Over het karakter en omvang van de Nederlandse emigratie in de zestiende eeuw* (Historisch Tijdschrift, XVI, 1937, blz. 35-367 en XVII, 1938, blz. 5-27), blz. 363, beweert dat in de jaren 60 slechts weinig Zuid-Nederlanders naar het Noorden om den gelove uitweken; wel wevers, schippers en zij die bij de vrachtaart betrokken waren. - Over de emigratie van omstreeks 1575-1580 wijst voornoemde schrijver op de al te hoge cijfers die voor deze periode steeds naar voor gebracht worden (blz. 11 e.v.)

(70) E. SABBE, *De Belgische Vlasnijverheid*, dl. I, 1943, blz. 306-307 (Rijks-Universiteit Gent, Werken uitgegeven door de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren, 95e aflev.)

Grafiek III

Vergelijkende kurven der tienjaarlijkse kommunikantengemiddelden van Mater en Schorisse

2) 1616-1675

De eerste helft der 17e eeuw was een relatief kalme periode voor Oudenaarde en omgeving. Tot aan de vrede van Munster heeft men weinig onder het oorlogsgeweld te lijden gehad, alhoewel de jaargang 1642 een zekere regressie vertoont wat de geboorten betreft. De Franse invallen in het Zuiden van Vlaanderen waren daar mogelijks de oorsprong van ⁷¹.

De crisis van 1659, veroorzaakt door het optreden van Turenne in Vlaanderen ⁷², heeft een grote invloed gehad en op het kommunikanten- en op het geboortecijfer van voornoemd jaar. Voor de kommunikanten stellen we voor alle dorpen een daling vast t.o.v. 1658; in 1660 zal de stijging van het kommunikantencijfer nochtans overal hernemen. Ook de geboortecijfers vertonen overal een naar beneden gerichte spits. In Schorisse werden in 1659 slechts 35 geboorten opgetekend tegenover 74 voor 1658 en opnieuw 74 voor 1660. In Sint-Maria-Horebeke waren er in 1658 en 1661 respectievelijk 26 en 30 geboorten, in 1659 enkel 15; de gegevens van 1660 zijn verloren gegaan. Deze vrij korte krisis evenals de tijdelijke inzinking van 1662, hebben geen erge depressie op de algemene bevolkingsevolutie veroorzaakt, wel een zekere stagnatie.

Omstreeks 1675 bereikte men in deze dorpen het toppunt van een bevolkingskurve die gedurende ruim driekwart eeuw voortdurend in stijging was.

3) 1676-1715

De vrede van Aken (1668) was slechts een wapenstilstand, want vier jaar later herbegon de veroveringsoorlogen van Lodewijk XIV met de Hollandse oorlog. Reeds van bij het begin werd Vlaanderen door Franse legerbenden doorkruist en gedurende ruim 4 jaar bleef het Oudenaardse van plunderingen en verwoestingen alles behalve gespaard ⁷³.

Voor alle dorpen van het Land van Schorisse daalde het geboortecijfer in de jaren 1676, 1677 en vooral in 1678. Gedurende deze periode overtreft het aantal overlijdens in sterke mate het jaarlijkse geboortecijfer. De sterftcijfers lopen zeer hoog op in 1677. Daar deze sterftegevallen bijna uitsluitend gedurende de periode September-December genoteerd werden, wijst dit wel op de invloed van de een of andere besmettelijke ziekte ⁷⁴. Ook elders in de kasselrij Aalst wordt er in de jaren 1676-78 gewag gemaakt van pest, o.a. te Lede ⁷⁵. In Schorisse waren er in 1676, 1677 en

(71) J.M. WIJN, *Krijgsbedrijven onder Frederik Hendrik, Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. VI, blz. 278 e.v.

V. FRIS, *Histoire de Gand*, Brussel, 1913, blz. 248.

(72) H. PIRENNE, *op. cit.*, dl. V, blz. 13.

(73) H. PIRENNE, *op. cit.*, dl. V, blz. 29-32.

(74) In het fonds der gemeente Sint-Maria-Horebeke vonden we o.a. een reglement van « de contasiouse sieckte ofte peste », waar in 15 punten alle maatregelen worden opgesomd die bij besmettelijke ziekten dienen in acht genomen worden. Het stuk, licht beschadigd, is niet gedateerd; maar het schrift is het bijna zeker uit de tweede helft der 17e eeuw. (R.A.G., Sint-Maria-Horebeke, n° 4)

(75) A. VAN LUL en V. DE SAEDELEER, *op. cit.*, blz. 111.

1678 onderscheidelijk 116, 150 en 49 sterfgevallen tegen 58,50 en 30 geboorten, in Mater waren deze cijfers respectievelijk 52, 191 en 35 overlijdens tegen 64, 37, en 23 geboorten. Deze crisis, veroorzaakt door een epidemie en beïnvloed door militaire gebeurtenissen, heeft voor alle dorpen een betrekkelijk grote invloed uitgeoefend op de bevolkingsevolutie.

In de jaren 1683-1685 wordt Vlaanderen opnieuw door de Franse troepen onder de voet gelopen. Stelselmatig, volgens een plan van Louvois, worden de steden beschoten, de bevolking opgejaagd en het platteland verwoest ⁷⁶. Einde maart 1684 werd Oudenaarde op een verschrikkelijke manier gebombardeerd, ruim de helft der huizen werden toen vernietigd ⁷⁷. Deze gewelddadige campagne had terug een tijdelijke daling van het geboortecijfer tot gevolg, die vooral tot uiting kwam gedurende de jaren 1684-85.

Deze inzinking accentueerde in sterke mate de crisis van 1676-1678. Spijtig genoeg kunnen we deze regressie niet juist omlijnen; immers tussen 1670-1680 en 1680-1690 ontbreken praktisch alle kommunikantencijfers. Wel kunnen we aan de hand van het aantal kommunikanten de verhoudingen voor de jaren 1670, 1680, 1690 en 1700 percentsgewijze berekenen. Met 1670 als uitgangspunt en op basis van 100 stellen we volgende evolutie vast :

	1670	1680	1690	1700
Mater	100	77	96	99
Schorisse	100	84	89	71
St.-Blasius-Boekel	100	56	59	63
St.-Korn.-Horebeke	100	83	88	94
St.-Maria-Horebeke	100	88	100	105
Zegelsem	100	73	87	80

Deze verhoudingen, alhoewel zeer relatief, geven toch een algemeen beeld van de bevolkingsevolutie gedurende het laatste kwart der 17e eeuw. Na de crisis, die zich vooral aftekende gedurende het decennium 1676-85, schijnt de bevolkingskurve tegen het einde der eeuw vrijwel in evenwicht hersteld. Het percent van Schorisse van het jaar 1700 ligt evenwel te laag; de kommunikantencijfers van 1699 en 1701 liggen respectievelijk 50 en 100 eenheden hoger dan het cijfer van 1700 en geven wel een beter beeld van de toenmalige bevolkingstoestand van dit dorp.

Gedurende de periode 1706-1710 daalde het geboortegemiddelde opnieuw in alle dorpen; slechts voor de crisisperiode 1676-1680 werd een lager gemiddelde opgetekend. Het krijgsgedeven, dat de Spaanse Successieoorlog met zich meebracht, heeft het Oudenaardse niet gespaard ⁷⁸. Dit verklaart in grote mate de gevoelige achteruitgang van het geboortecijfer gedurende de jaren 1709 en 1710.

(76) H. PIRENNE, *op. cit.*, dl. V blz. 38-39.

(77) R. VAN ROOSBROECK, *Geschiedenis van Vlaanderen*, dl. V, blz. 81.

(78) H. PIRENNE, *op. cit.*, dl. V blz. 108.

4) 1716-1795

In de loop van de 18e eeuw nam de bevolking sterk toe in ons gebied. Van circa 1715 af stellen we één stijgende lijn vast voor het geboortecijfer en dit tot het einde der eeuw. Enkel 1741 schijnt een hiaat te betekenen; gedurende dit jaar daalde het aantal geboorten in alle dorpen. De oorzaak van deze tijdelijke inzinking dient wel gezocht in de hongersnood die hier in Vlaanderen gedurende het jaar 1740 heerste ⁷⁹.

Na een twintigtal jaren van vrede, ontstond in 1744 de Oostenrijkse Erfenis-Oorlog. De franse veroveringstochten en de tijdelijke bezetting van het land (1744-1748) schijnen weinig invloed gehad te hebben op het geboortecijfer, de huwelijkscijfers daarentegen schijnen meer afhankelijk van het tijdsgebeuren geweest ⁸⁰.

Ten slotte kunnen we nog aanstippen dat de tienjaarlijkse gemiddelden der geboorten tussen 1715 en 1795 stegen met ongeveer 37% in Sint-Maria-Horebeke, met 68% te Sint-Kornelius-Horebeke, met 84% in Mater; dit gemiddelde verdubbelde in Schorisse, Sint-Blasius-Boekel en Zegelsem.

V. DE RELATIEVE EVOLUTIE DER BEVOLKING IN DE DORPEN AFZONDERLIJK

Mater :

Het hoogste geboortecijfer der 17e eeuw bedraagt 74 (1692). De jaren 1677, 1678 evenals 1684 zijn depressiejaren. In de 18e eeuw zijn 1709 en 1710 dieptepunten met respectievelijk 25 en 37 geboorten. In 1777 overschrijdt het geboortecijfer in Mater voor het eerst de kaap der honderd om in 1790 het hoogst genoteerde cijfer der eeuw te bereiken, namelijk 126. Ten opzichte van de periode 1676-85 steeg het gemiddelde van 1736-45 met 50%; in 1786-95 was die toename reeds 110%.

Huwelijkscijfers bezitten we enkel voor de periode 1694-1795. Gans de 18e eeuw door stegen de tienjaarlijkse gemiddelden der huwelijken regelmatig om gedurende het decennium 1786-95 te zijn verdubbeld ten overstaan van het begin der eeuw.

De kommunkantencijfers vertonen van 1593 tot 1671 een regelmatige stijging zonder hoogtepunten. Tussen 1575 en 1593 daalde het kommunkantencijfer hier nochtans met 73 percent; pas in 1665 bereikte men eenzelfde peil als voor de periode 1569-75. Na 1676 volgt een nieuwe tijdelijke achteruitgang die in 1690 reeds overwonnen is. Gedurende de 18e eeuw zijn de kommunkanten met ongeveer 75% toegenomen (1700-1786).

De tellingen van 1698, 1786 en 1796 bevestigen deze algemene evolutie, immers tussen 1698 en 1796 nam de totale bevolking met ruim 65% toe.

(79) J. DE BROUWERE, *op. cit.*, blz. 518-519.

(80) H. PIRENNE, *op. cit.*, blz. 223-226.

Sint-Blasius-Boekel :

De gegevens der geboorten zijn enkel van 1662 af voorhanden. Van jaar tot jaar bekeken, wordt het duidelijk dat de geboortecijfers hier erg aan schommelingen onderhevig zijn. Gedurende de 17e eeuw liggen de uitersten tussen 2 (1678) en 17 (1669). In de tweede helft van de 18e eeuw begint het geboortecijfer te stijgen om in 1794 als hoogste cijfer 28 te bereiken. De vijfjaarlijkse gemiddelden der geboorten zijn van 1691-95 af, met uitzondering voor de perioden 1706-10 en 1746-50, voortdurend in stijging. Ten opzichte van 1696-1700 is het gemiddelde van 1736-40 met 55% gestegen, in 1791-95 stelt men reeds een toename van 137% vast.

De huwelijksgemiddelden vertonen een trage maar regelmatige stijging. Het gemiddelde van het decennium 1776-85 is met 79% gestegen ten opzichte van 1676-85.

Ook in Sint-Blasius-Boekel heeft de crisis van het laatste kwart der 16e eeuw een gevoelige weerslag gehad op de bevolkingsevolutie. Tussen 1575 en 1595 liep het kommunicantencijfer met 80% terug. Het hoogste cijfer der 17e eeuw werd in 1672 genoteerd, namelijk 276 of een vermindering van 31% ten opzichte van 1575. Bij het begin der 18e eeuw, namelijk in 1701, na depressie van omstreeks 1680, bereikt met slechts 50% van het cijfer van 1575.

Sint-Kornelius-Horebeke :

De vijfjaarlijkse gemiddelden der geboorten zijn vrij regelmatig en steeds in stijging, met uitzondering van de tamelijk scherpe daling der periode 1726-30, gedurende het laatste kwart der 17e en gans de 19e eeuw. Tijdens de periode 1670-75 is het gemiddelde der geboorten verdubbeld.

De huwelijkscijfers volgen een zelfde evolutie als de geboorten doch hun toename is niet zo groot, ten opzichte van het decennium 1676-85 is het gemiddelde van 1786-95 slechts met 55% gestegen.

De kommunicantencijfers gaan voor Sint-Kornelius-Horebeke evenals voor de andere dorpen van het Land van Schorisse tot 1701. De ontvolking in de late 16e eeuw was hier uitermate groot. Het aantal kommunicanten daalde van 300 in 1575 tot 36 in 1593, wat een vermindering van 88% betekent. Het hoogste kommunicantencijfer der 17e eeuw bedraagt 328 (1664); in verhouding tot 1575 is hun aantal met 9% toegenomen. Naar het einde der eeuw zal het kommunicantencijfer eerst wat teruglopen (263 in 1680) om in 1701 hetzelfde peil van 1664 te bereiken.

Drie tellingen geven ons een duidelijk beeld van de bevolkingsevolutie van 1698 tot 1796. In 1796 is de totale bevolking van Sint-Kornelius-Horebeke reeds met 23% toegenomen in verhouding tot 1740 en met 61% ten opzichte van 1698.

Sint-Maria-Horebeke :

Gedurende ruim twee eeuwen, namelijk van 1621 tot 1795 stijgen de tienjaarlijkse gemiddelden der geboorten vrij regelmatig; de decennia

1696-1705 en in mindere mate 1706-15 wijzen op een tijdelijke achteruitgang. Van 1621 tot 1695 stijgen de gemiddelden met 43%; in 1795 stelt men een toename vast van ruim 25% ten overstaan van het decennium 1686-95. De jaargangen zelf der geboorten zijn opvallend regelmatig, enkele depressies als 1650 (13 geb.) en 1678 (7 geb.) buiten beschouwing gelaten.

De huwelijksgemiddelden nemen een eerste maal sterk toe in de periode 1666-75 en bereiken hier een peil (9,2) dat eerst gedurende het decennium 1736-45 wordt overtroffen. Na twee eeuwen zijn deze gemiddelden praktisch verviervoudigd.

De gegevens der kommunikanten geven hier niet steeds een juist beeld van het aantal paasplichtigen, daar de protestantengroep nu eens wel dan dan weer niet vermeld wordt. In 1575 bedraagt het aantal kommunikanten voor dit dorp 600, ongeveer twintig jaar later 250, wat een vermindering van 59% betekent. Daarop stellen we een langzame stijging vast tot circa 1660, jaar waarin eerst het peil van 1575 wordt bereikt. Na een tijdelijke regressie rond de tachtiger jaren evenaart men in 1700 ongeveer het cijfer van 1575 en 1660.

De totale bevolking van Sint-Maria-Horebeke steeg van 1740 tot 1796 met \pm 20 percent.

Zegelsem :

Reeds in het midden der 17e eeuw hadden de vijfjaarlijkse geboortegemiddelden hier een vrij hoog peil bereikt. In de periode 1661-65 treffen we het hoogste gemiddelde der eeuw aan, namelijk 48,8. Bij het begin der 18e eeuw (1706-1710) is dit gemiddelde met 51% verminderd. Kort na dit dieptepunt begint het geboortecijfer regelmatig te stijgen tot het einde der eeuw. Het vijfjaarlijkse gemiddelde van de periode 1786-90 is ten overstaan van het begin der eeuw (1706-10) met 109% toegenomen; ten opzichte van het hoogste gemiddelde der vorige eeuw (1661-65) daarentegen stellen we slechts een toename met 2% vast. Opvallende depressiejaren, wat het aantal geboorten betreft, zijn voor Zegelsem 1677-78, 1694, 1710 en 1720.

De huwelijksgemiddelden stijgen gedurende gans de 18e eeuw om naar het einde toe te verdubbelen.

Het aantal kommunikanten, dat in 1575 ongeveer 650 bedroeg, was in 1593 tot 200 gedaald, wat een vermindering met 70% betekent. Verder stellen we vast dat van de late 16e eeuw af tot 1664-65 (663 komm.) het kommunikantencijfer voortdurend stijgt. Hierop volgt een depressie die in 1701 nog niet overwonnen is. Ten opzichte van 1664-65 is het aantal kommunikanten in 1701 met 26% verminderd.

Aan de hand van tellingen zien we dat de totale bevolking van Zegelsem van 1740 tot 1796 met 45% gestegen is.

BESLUIT

Op grond van onze opzoekingen en berekeningen, al zijn deze laatste nog zo relatief, menen we toch te hebben aangetoond dat de bevolkingsevolutie binnen het Land van Schorisse een vrij regelmatig verloop heeft gekend. Na de zware crisis der tachtiger jaren van de 16e eeuw, tijdens dewelke de plattelandsbevolking op een derde of minder van het oorspronkelijk cijfer was teruggevallen, stellen we in de loop van de 17e eeuw aanvankelijk een voortdurende bevolkingstoename vast tot cirka 1675. Nu eerst, na driekwart eeuw stijgen, bereikt of overtreft men nauwelijks het peil der periode 1569-1575. Als gevolg van een epidemie volgde hierop een tamelijk scherpe daling, dit gedurende ongeveer een decennium. Het bevolkingscijfer herstelde zich echter reeds vóór het einde van de 17e eeuw van deze regressie. Het krijsgebeuren gedurende de eerste jaren van de 18e eeuw bracht in ons gebied een nieuwe maar korte daling teweeg tot 1710. Van die datum af nam de bevolking gedurende het verder verloop van de 18e eeuw toe; die toename is zeer sterk van 1725 af. In sommige dorpen verdubbelde het bevolkingscijfer naar het einde der eeuw toe.

BIJLAGE I

DE KOMMUNIKANTENCIJFERS IN HET LAND VAN SCHORISSE

	Mater	Rozebeke	Schorisse	St.-Blasius- Boekel	St.-Kornelis- Horebeke	St.-Maria- Horebeke	Zegelsem
1596 ¹	970 (1000) (A)	—	836 (896)	—	309	602 (626)	663
1575 ²	±1000	±150	±950	±400	±300	±600	±650
1593 ³	±250 (270)	26	±350	—	36	±250	±200
1595 ⁴	260	± 60	360 (365)	80	36	220	250
1596 ⁵	—	± 60	±350	± 75	± 60	190	150
1597 ⁶	300	±100	±300	77	100	150	±200
1598 ⁷	360	± 60	350	80	±100	207	150
1599 ⁸	±350	—	350	—	±100	—	±150
1600 ⁹	±350	60	±350	70	±100	—	±200
1601 ¹⁰	373	69	340	79	103	219	±150
1602 ¹¹	309	± 70	329	78	±100	±215	156
1603 ¹²	±370	75	350	89	103	222	±200
1604 ¹³	380	62	350	84	105	236	240 (245)

(A) Tussen haakjes geven we hier de kommunikantencijfers, aangevuld met het aantal opgegeven protestanten (heritici) en afwezige paasplichtigen. We nemen als gemiddelde 3 communicanten per huisgezin, wat bij vergelijking met de gegevens, ons verstrekt door de tellingen van 1615 (3,93 komm. per gezin) en 1676 voor Schorisse (3,34 komm. per gezin), zeker niet overdreven is.

(1) R.A.G., Bisdom, M 14, Acta Visitationis Decanatus Rothnacensis, 1569 : voor Mater 10 heritici cum familia voor Schorisse : sunt viginti familiae heriticae, voor St.-Maria--Horebeke 8 hereditici cum familia.

(2) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1575 : Rozebeke met Wijlegem samen.

(3) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1593 : voor Mater 20 desunt.

(4) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1595 : Rozebeke met Wijlegem samen, voor Schorisse 5 desunt.

(5) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1596 : Rozebeke met Wijlegem samen.

(6) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1597 : voor Mater 300 komm. et amplius, Rozebeke met Wijlegem samen.

(7) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1598.

(8) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1599.

(9) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1600.

(10) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1601.

(11) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1602.

(12) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1603.

(13) ibidem, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1604 : voor Schorisse 350 komm. aliqui desunt, voor Zegelsem 5 desunt.

1605 ¹⁴	402	—	380	—	—	316	—
1606 ¹⁵	—	70	378	—	112	260	230
1607 ¹⁶	—	80	400	108	124	266	250
						(272)	
1608 ¹⁷	453	97	440	102	128	256	248
1609 ¹⁸	454	67	455	110	159	268	261
1610 ¹⁹	—	± 70	450	100	144	260	270
1611 ²⁰	—	60	450	112	116	263	±300
1612 ²¹	±500	80	436	120	140	252	280
1613 ²²	560	—	458	124	150	294	±300
1614 ²³	560	93	489	120	—	289	306
1615 ²⁴	565	105	—	130	136	290	323
1616 ²⁵	±580	109	518	160	156	±350	±300
1617 ²⁶	557	143	500	167	169	333	±300
1618 ²⁷	557	±150	532	165	±140	341	310
1619 ²⁸	600	150	±570	146	177	±350	360
1620 ²⁹	—	—	—	146	—	—	—
1621 ³⁰	±600	150	±600	150	177	±400	±400
1622 ³¹	600	150	—	150	180	350	400
1623 ³²	±600	180	—	150	200	±400	400
1624 ³³	600	160	600	150	±200	380	400
	(610)						
1625 ³⁴	±700	160	600	160	167	400	400

(14) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1605: Sint-Maria-Horebeke met de parochie Elst te samen.

(15) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1606.

(16) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1607: voor Sint-Maria-Horebeke 6 absentes, Rozebeke met Wijlegem samen.

(17) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1608: Rozebeke met Wijlegem samen.

(18) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1609.

(19) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1610: voor Sint-Blasius-Boekel 100 komm. et amplius.

(20) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1611: voor Schorisse 450 komm. et amplius.

(21) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1612.

(22) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1613: voor Mater staat er nog bij varii non sunt confessi, voor Schorisse desunt aliquot familiae de heresi suspectae.

(23) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1614: voor Mater sunt aliquot familiae de heresi suspectae, voor Schorisse sunt aliquot heretici quorum una familia abiit in Hollandiam.

(24) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1615: Rozebeke met Wijlegem samen.

(25) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1616.

(26) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1617: Rozebeke met Wijlegem samen.

(27) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1618: Rozebeke met Wijlegem samen.

(28) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1619: Rozebeke met Wijlegem samen.

(29) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1620.

(30) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1621: Rozebeke met Wijlegem samen.

(31) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1622: Rozebeke met Wijlegem samen.

(32) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1623: Rozebeke met Wijlegem samen.

(33) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1624: voor Mater 10 non communicaverunt, Rozebeke met Wijlegem samen.

(34) *ibidem*, Act. Visit. Decan. Rothn. van 1625: Rozebeke met Wijlegem samen.

1626 ³⁵	740	180	600	180	180	400	400
1627 ³⁶	740	±200	600	180	167	400	400
1628 ³⁷	700	200	650	160	185	380	400
1629 ³⁸	700	180	600	160	167	350	400
1630 ³⁹	±750	180	±700	184	167	400	400
1631 ⁴⁰	±800	150	±700	184	190	350	±450
1632 ⁴¹	800	190	±650	200	194	380	460
1633 ⁴²	809	190	±700	±200	190	400	450
1634 ⁴³	817	200	±700	186	200	400	450
1635 ⁴⁴	±850	200	700	200	200	400	450
1636 ⁴⁵	850	200	±750	±250	200	400	460
1637 ⁴⁶	800	180	750	215	220	450	460
1638 ⁴⁷	856	126	750	190	245	450	500
1639 ⁴⁸	830	129	750	±250	246	450	500
1641 ⁴⁹	—	—	±750	250	250	450	500
1653 ⁵⁰	910	134	881	243	296	±530	±600
1655 ⁵¹	927	130	920	236	318	560	620
1656 ⁵²	942	146	912	—	300	590	604
1657 ⁵³	950	140	950	214	318	594	626
1658 ⁵⁴	904	—	966	±200	320	590	±620
1659 ⁵⁵	724	150	—	±180	296	590	600
	(781)				(305)	(620)	
1660 ⁵⁶	864	160	—	203	298	592	594

(35) R.A.G., Bisdóm M 15, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1626.

(36) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1627: Rozebeke met Wijlegem samen.

(37) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1628: Rozebeke met Wijlegem samen.

(38) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1629: Rozebeke met Wijlegem samen.

(39) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1630: Rozebeke met Wijlegem samen.

(40) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1631: Rozebeke met Wijlegem samen.

(41) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1632: Rozebeke met Wijlegem samen.

(42) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1633: Rozebeke met Wijlegem samen.

(43) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1634: Rozebeke met Wijlegem samen.

(44) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1635: Rozebeke met Wijlegem samen.

(45) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1636: Rozebeke met Wijlegem samen.

(46) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1637: voor Mater 800 komm. et amplius, Rozebeke met Wijlegem samen.

(47) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1638: voor Sint-Maria-Horebeke multi sunt qui rarissime veniunt ad ecclesiam et de herisi suspecti sunt.

(48) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1639.

(49) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1641.

(50) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1653: Rozebeke met Wijlegem samen.

(51) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1655: Rozebeke met Wijlegem samen.

(52) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1656: voor Mater desunt aliqui heritici, Rozebeke me Wijlegem samen.

(53) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1657: Rozebeke met Wijlegem samen.

(54) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1658.

(55) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1659: voor Mater 19 manifesti heretici cum familia, Rozebeke met Wijlegem samen, voor Sint-Kornelius-Horebeke novem hereditici non communicaverunt, voor Sint-Maria-Horebeke 390 komm. defuerunt a communione paschali volentes gaudere libertate conscientia circiter 30.

(56) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1660: voor Mater plures desunt, Rozebeke met Wijlegem samen, voor St.-Maria-Horebeke manifesti et scandalosi heretici desunt.

1661 ⁵⁷	924	176	960	205	318	554	596
1662 ⁵⁸	—	—	1013	—	310	558	614
1663 ⁵⁹	911	130	1010	210	316	±570	±600
1664 ⁶⁰	930	120	±1000	250	328	±600	663
	(960)						
1665 ⁶¹	1040	130	1012	±270	324	550	663
1667 ⁶²	±1000	168	—	±270	—	594	635
	(1070)					(628)	
1669 ⁶³	—	—	—	280	322	580	—
						(620)	
1670 ⁶⁴	1000	—	1112	286	317	579	606
	(1060)						(616)
1671 ⁶⁵	±1100	—	977	270	312	572	565
	(1160)					(604)	
1672 ⁶⁶	—	155	±1000	276	297	560	530
					(302)	(590)	
1676 ⁶⁷	—	—	1053	—	—	—	—
1680 ⁶⁸	759	89	934	160	260	460	448
	(817)				(263)	(510)	
1690 ⁶⁹	900	125	±1000	170	280	530	536
	(1020)					(580)	

(57) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1661: voor Mater plures heretici desunt, Rozebeke met Wijlegem samen.

(58) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1662: voor Mater etiam altero anno manifesti heretici.

(59) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1663: voor Mater plurimi heretici anno sunt.

(60) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1664: voor Mater desunt vero circiter 30 heretici, voor Sint-Maria-Horebeke plures desunt.

(61) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1665: voor Mater desunt aliqui heretici, Rozebeke met Wijlegem samen.

(62) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1667: voor Mater deficiunt 70 manifesti heretici, Rozebeke met Wijlegem samen, voor St.-Maria-Horebeke desunt circiter 34 refractarii hereticii.

(63) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1669: voor Sint-Maria-Horebeke 580 komm. praeter 40 manifestos hereticos.

(64) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1670: voor Mater 1000 komm. ultra multos tepidos catholicos et vatillantes sunt 60 pertinaces heretici, voor Zegelsem desunt 10 heretici.

(65) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1671: voor Mater desunt pertinaces heretici amplius quam 60, voor Schorisse sunt aliqui suspecti heretici, voor Sint-Maria-Horebeke desunt 32 pertinaces heretici.

(66) *ibidem*, Act.Decan.Rothn. van 1672: voor Sint-Kornelius-Horebeke desunt 5 heretici, voor Sint-Maria-Horebeke desunt circiter 30 heretici, voor Zegelsem desunt plures heretici.

(67) R.A.G., Schorisse, nr. 4.

(68) R.A.G., Bisdóm M 15, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1680: voor Mater 759 komm. exceptis 9 tepides et 49 heretici, voor Sint-Maria-Horebeke circiter 50 heretici, voor Sint-Kornelius-Horebeke 3 heretici.

(69) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1690: voor Mater desunt 120 heretici, voor Sint-Maria-Horebeke 50 heretici.

1693 ⁷⁰	903 (980)	—	±1000	180	290	550 (600)	406 (412)
1695 ⁷¹	924 (1044)	120	—	170	295	560	453
1696 ⁷²	920 (1040)	120	900	176	258	470 (557)	476
1697 ⁷³	920 (1040)	120	±900	176	250	450 (537)	470
1698 ⁷⁴	925 (1045)	—	±950	—	260	470 (557)	—
1699 ⁷⁵	950 (1070)	—	850	170	270	500 (587)	422
1700 ⁷⁶	930 (1050)	—	800	180	300	525 (610)	460
1701 ⁷⁷	950 (1070)	—	900	200	325	550 (635)	494

(70) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1693: voor Mater komm. sine 61 hereticis desunt 16 tepidi, voor Sint-Maria-Horebeke circiter 50 heretici, voor Zegelsem desunt 2 familiae hereticae.

(71) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1695: voor Mater 924 komm. absque heretici circiter 120.

(72) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1696: voor Mater heretici idem, numerus non augmentatur, voor Sint-Maria-Horebeke 29 familiae hereticorum.

(73) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1697: voor Mater heretici idem, voor Sint-Maria-Horebeke familiae hereticorum non sunt augmentatae.

(74) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1698: voor Mater heretici idem qui alio onno, voor Sint-Maria-Horebeke familiae hereticae eadem.

(75) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1699: voor Mater heretici idem, non augmentur, voor Schorisse staat er nog bij: desunt multi precepto paschali, voor Sint-Maria-Horebeke heretici idem.

(76) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1700: voor Mater desunt aliqui tepidi, numerus hereticorum idem, voor Schorisse desunt aliqui pigri, voor Sint-Maria-Horebeke heretici idem.

(77) *ibidem*, Act.Visit.Decan.Rothn. van 1701: voor Mater heretici ordinarii, voor Sint-Maria-Horebeke pauci desunt, plures heretici discesserunt in Hollandiam, aliqui conversi.

BIJLAGE II

DE GEGEVENS DER PAROCHIEREGISTERS

1. De Jaartotalen der Geboorten

	Mater	Rozbeke	Schorisse	St.-Blasius- Boekel	St.-Kornelis- Horebeke	St.-Maria- Horebeke	Zegelsem
1621	—	—	48	—	—	23	—
1622	—	—	45	—	—	22	—
1623	—	—	38	—	—	30	—
1624	—	—	52	—	—	23	—
1625	—	—	51	—	—	24	—
1626	—	—	48	—	—	29	—
1627	—	—	45	—	—	20	—
1628	—	—	56	—	—	33	30
1629	—	—	52	—	—	24	32
1630	—	—	72	—	—	23	37
1631	—	—	44	—	—	19	31
1632	—	—	46	—	—	23	28
1633	—	—	62	—	—	22	37
1634	—	—	50	—	—	35	27
1635	—	—	60	—	—	27	36
1636	—	—	63	—	—	23	35
1637	—	—	70	—	—	29	32
1638	—	—	45	—	—	23	30
1639	—	—	50	—	—	18	22
1640	—	—	64	—	—	30	24
1641	—	—	47	—	—	19	23
1642	—	—	38	—	—	20	30
1643	—	—	68	—	—	22	30
1644	—	—	54	—	—	31	27
1645	—	—	47	—	—	29	—
1646	—	—	59	—	—	16	—
1647	—	—	56	—	—	22	—
1648	—	5	47	—	—	23	—
1649	—	2	53	—	—	25	—
1650	—	5	39	—	—	13	—
1651	—	5	34	—	—	20	—
1652	—	2	52	—	—	25	—
1653	—	8	54	—	—	28	—
1654	—	4	57	—	—	27	—
1655	—	10	54	—	—	38	—

1656	—	11	62	—	—	30	—
1657	—	3	73	—	—	25	—
1658	—	13	74	—	—	26	—
1659	—	5	35	—	—	15	26
1660	—	10	74	—	—	onvol.	38
1661	—	7	81	—	—	30	44
1662	—	3	48	7	—	21	39
1663	—	8	83	3	—	22	51
1664	—	5	66	3	—	28	48
1665	—	4	79	3	—	29	47
1666	—	9	78	7	—	39	50
1667	—	8	72	7	—	28	44
1668	—	—	51	9	—	29	36
1669	—	—	74	17	—	22	39
1670	—	—	72	8	16	26	48
1671	—	—	62	12	11	28	31
1672	—	—	81	9	17	40	49
1673	—	—	62	5	13	37	40
1674	—	—	59	13	18	38	26
1675	63	—	63	10	12	29	33
1676	64	—	58	13	11	35	25
1677	37	—	50	11	14	32	11
1678	23	—	33	2	6	7	16
1679	73	—	67	7	13	27	31
1680	47	3	59	5	17	37	32
1681	61	10	55	13	22	32	29
1682	46	4	61	8	18	43	30
1683	63	9	58	12	20	38	24
1684	37	2	50	6	19	37	onvol.
1685	47	10	45	11	15	36	21
1686	68	10	77	8	17	28	30
1687	48	8	76	15	21	39	32
1688	54	12	70	14	17	35	26
1689	68	11	83	9	17	48	51
1690	58	11	65	3	16	39	28
1691	68	6	55	3	16	38	32
1692	74	8	65	12	20	34	40
1693	57	5	69	6	20	29	27
1694	49	3	35	4	12	28	16
1695	55	6	49	12	16	33	30
1696	70	9	60	13	22	29	35
1697	63	7	48	9	9	42	22
1698	48	9	46	4	14	23	19
1699	56	3	40	9	11	26	23
1700	52	7	42	10	21	25	31
1701	59	6	69	13	18	35	26
1702	66	6	58	12	19	32	29
1703	59	7	60	14	18	32	33

(39) DE BEVOLKINGSEVOLUTIE IN HET LAND VAN SCHORISSE 91

1704	66	6	53	10	28	23	25
1705	68	8	65	8	11	28	32
1706	73	8	47	12	16	27	33
1707	67	4	50	9	20	20+(2)=22(A)	21
1708	69	4	59	4	18	33+(3)=36	37
1709	25	6	41	6	13	23+(4)=27	21
1710	37	7	32	10	16	21+(2)=23	18
1711	66	9	64	11	18	37+(3)=40	27
1712	63	10	55	14	19	28+(3)=31	21
1713	53	5	47	7	18	34+(5)=39	24
1714	52	11	47	11	11	29+(5)=34	32
1715	67	11	58	14	22	31+(9)=40	25
1716	64	12	57	18	20	36+(1)=37	32
1717	62	10	58	18	15	32	21
1718	64	13	54	12	26	37+(1)=38	36
1719	69	8	60	17	21	45	27
1720	54	12	65	19	26	38+(2)=40	19
1721	41	5	51	9	21	32+(2)=34	21
1722	72	11	76	14	20	46+(2)=48	36
1723	69	11	59	18	24	38+(2)=40	28
1724	47	11	81	15	18	40+(2)=42	27
1725	58	12	62	19	17	36+(3)=39	36
1726	57	9	47	13	11	22+(1)=23	33
1727	67	8	62	16	12	30+(1)=31	26
1728	62	7	62	21	9	29+(1)=30	25
1729	61	12	63	14	10	31+(2)=33	29
1730	66	14	66	20	19	39	32
1731	72	5	74	17	15	30+(2)=32	32
1732	66	12	66	24	21	49+(2)=51	34
1733	60	8	75	11	20	31+(5)=36	32
1734	89	10	78	18	23	41+(2)=43	43
1735	73	6	62	12	22	39+(6)=45	37
1736	86	7	76	16	23	37+(2)=39	37
1737	73	10	73	12	18	44+(2)=46	44
1738	92	10	57	13	21	30+(2)=32	35
1739	86	6	58	18	30	27+(3)=30	36
1740	75	7	53	11	18	40+(1)=41	37
1741	49	11	42	8	16	34	24
1742	77	11	65	20	21	38+(2)=40	32
1743	74	5	67	10	23	44+(3)=47	42
1744	73	7	66	17	14	45+(2)=47	34
1745	65	8	79	11	31	41+(2)=43	35
1746	78	7	57	6	15	35	28
1747	94	8	91	8	26	51	45
1748	84	11	74	17	30	56	43

(A) De cijfers tussen haakjes bijgevoegd bij de geboorten geven de geboorten der protestanten weder.

1749	71	7	87	11	21	$40+(1)=41$	31
1750	94	12	84	16	24	$39+(2)=41$	45
1751	71	5	67	23	22	$53+(1)+54$	32
1752	74	9	75	15	32	37	31
1753	77	11	86	18	27	$39+(1)=40$	34
1754	81	8	81	28	21	$35+(1)=36$	32
1755	83	9	102	24	24	$39+(2)=41$	37
1756	75	8	92	26	25	$46+(1)=47$	50
1757	85	7	90	20	25	$37+(3)=40$	28
1758	73	5	78	22	21	$38+(2)=40$	44
1759	88	6	98	24	26	$43+(1)=44$	53
1760	68	6	79	17	26	$34+(3)=37$	39
1761	91	11	88	22	27	$43+(2)=45$	47
1762	69	9	91	24	25	$40+(2)=42$	55
1763	75	8	86	15	27	$43+(1)=44$	50
1764	76	11	84	27	24	$40+(1)=41$	40
1765	80	10	93	21	26	52	62
1766	94	6	77	25	25	$46+(3)=49$	46
1767	73	13	78	21	24	$40+(5)=45$	45
1768	90	7	84	21	23	25	77
1769	87	3	93	24	29	$66+(4)=70$	49
1770	89	12	80	19	29	$36+(8)=44$	50
1771	86	5	77	23	24	$41+(2)=43$	43
1772	88	3	92	20	30	$34+(2)=36$	54
1773	84	9	70	17	23	$47+(4)=51$	36
1774	75	12	77	14	24	$36+(3)=39$	53
1775	82	8	81	22	23	$39+(4)=43$	41
1776	95	14	88	17	34	$38+(2)=40$	51
1777	101	7	78	27	21	$41+(3)=44$	45
1778	100	10	98	21	23	$43+(2)=45$	41
1779	106	12	90	21	22	$44+(2)=46$	57
1780	94	—	105	26	24	$37+(3)=40$	52
1781	93	—	94	14	27	$36+(2)=38$	53
1782	82	—	100	14	27	$40+(2)=42$	46
1783	103	—	97	25	27	$38+(3)=41$	39
1784	90	—	98	21	26	$33+(1)=34$	45
1785	112	—	101	19	27	$34+(6)=40$	37
1786	102	—	103	12	29	$49+(1)=50$	59
1787	91	—	107	15	30	$44+(4)=48$	39
1788	103	—	113	26	28	$41+(4)=45$	50
1789	98	—	101	13	30	$41+(3)=44$	52
1790	126	—	109	26	25	$48+(1)=49$	51
1791	110	—	99	24	34	$34+(3)=37$	59
1792	116	—	91	24	30	$47+(1)=48$	41
1793	114	—	104	15	22	$43+(2)=45$	46
1794	99	—	95	28	31	35	45
1795	90	—	77	16	25	$36+(2)=38$	46

2. Tienjaarlijkse Gemiddelden der Geboorten

	Mater	Rozebeke	Schorisse	St.-Blasius- Boekel	St.-Kornelis- Horebeke	St.-Maria- Horebeke	Zegelsem
1621-1625 ¹	—	—	46,8	—	—	24,4	—
1626-1635	—	—	53,5	—	—	25,5	32,2 ²
1636-1645	—	—	54,6	—	—	24,4	28, ³
1646-1655	—	5,1 ⁴	50,5	—	—	23,7	—
1656-1665	—	6,9	67,5	4 ⁵	—	25,1	41,8 ⁶
1666-1675	—	—	67,4	9,7	14,5 ⁷	31,6	39,6
1676-1685	49,8	6,3 ⁸	53,6	8,8	15,5	32,4	24,3
1686-1695	59,9	8	64,4	8,6	17,2	35,1	32,3
1696-1705	60,7	6,8	54,1	10,2	17,1	29,5	27,5
1706-1715	57,2	7,5	50	9,8	17	31,9	24,9
1716-1725	60	10,5	62,3	15,9	20,8	39,5	28,3
1726-1735	67,3	9,1	65,4	16,6	16,2	36,3	32,3
1736-1745	75	8,2	63,6	13,6	21,5	39,9	35,6
1746-1755	80,7	8,7	80,4	16,6	24,2	43,2	35,8
1756-1765	78	8,1	87,9	21,8	25,2	43,2	46,8
1766-1775	84,8	7,8	80,9	20,6	25,4	44,5	45,4
1776-1785	97,8	10,7 ⁹	94,7	20,5	25,8	41	45,6
1786-1795	104,9	—	99,9	19,9	28,4	43,9	48,8

(1) 5 gegevens.

(2) 8 gegevens : 1626 en 27 ontbreken.

(3) 9 gegevens : 1645 ontbreekt.

(4) 8 gegevens : 1646-47 ontbreken.

(5) 4 gegevens : 1656-61 ontbreken.

(6) 7 gegevens : 1656-57 en 58 ontbreken.

(7) 6 gegevens : 1666-67-68 en 69 ontbreken.

(8) 6 gegevens : 1676,77,78 en 79 ontbreken.

(9) 4 gegevens : 1780-85 ontbreken.

3. De Jaartotalen der Huwelijken

	Mater	Kozebeke	Schorisse	St.-Blasius- Bockel	St.-Kornelis- Horebake	St.-Maris- Horebeke	Zegelsen
1619	—	—	—	—	—	7	—
1620	—	—	—	—	—	8	—
1621	—	—	—	—	—	8	—
1622	—	—	—	—	—	9	—
1623	—	—	—	—	—	8	—
1624	—	—	—	—	—	7	—
1625	—	—	—	—	—	2	—
1626	—	—	—	—	—	2	—
1627	—	—	—	—	—	1	—
1628	—	—	—	—	—	7	—
1629	—	—	—	—	—	7	—
1630	—	—	—	—	—	3	—
1631	—	—	—	—	—	2	—
1632	—	—	—	—	—	geen	—
1633	—	—	—	—	—	4	—
1634	—	—	—	—	—	1	—
1635	—	—	—	—	—	2	—
1636	—	—	—	—	—	2	—
1637	—	—	—	—	—	2	—
1638	—	—	—	—	—	3	—
1639	—	—	—	—	—	3	—
1640	—	—	—	—	—	3	—
1641	—	—	—	—	—	1	—
1642	—	—	—	—	—	6	—
1643	—	—	—	—	—	7	—
1644	—	—	—	—	—	5	—
1645	—	—	—	—	—	4	—
1646	—	—	—	—	—	6	—
1647	—	—	—	—	—	8	—
1648	—	—	—	—	—	5	—
1649	—	—	—	—	—	4	—
1650	—	—	—	—	—	7	—
1651	—	1	—	—	—	2	—
1652	—	1	—	—	—	5	—
1653	—	1	—	—	—	6	—
1654	—	geen	—	—	—	5	—
1655	—	1	—	—	—	4	—
1656	—	2	—	—	—	5	—
1657	—	2	—	—	—	7	—

1658	—	3	—	—	—	3	—
1659	—	3	—	—	—	3	13
1660	—	1	—	—	—	4	16
1661	—	2	—	—	—	6	17
1662	—	1	—	—	—	6	10
1663	—	2	—	—	—	3	8
1664	—	geen	—	—	—	4	15
1665	—	1	—	—	—	6	15
1666	—	1	—	—	—	10	12
1667	—	geen	—	—	—	ontbr.	3
1668	—	2	—	—	—	18	6
1669	—	3	—	—	—	9	9
1670	—	3	—	—	4	4	7
1671	—	2	—	1	1	9	6
1672	—	1	—	3	7	10	12
1673	—	geen	—	4	5	9	6
1674	—	2	—	3	2	5	4
1675	—	4	—	4	7	9	6
1676	—	geen	—	3	6	8	5
1677	—	geen	—	2	1	8	6
1678	—	1	—	2	11	12	13
1679	—	2	—	2	5	7	9
1680	—	1	—	3	3	6	9
1681	—	1	—	2	6	7	7
1682	—	2	—	5	geen	9	2
1683	—	1	—	3	1	9	7
1684	—	geen	—	1	2	10	onvol.
1685	—	1	—	2	3	7	14
1686	—	5	—	5	6	4	7
1687	—	geen	—	geen	3	4	5
1688	—	3	—	2	3	7	7
1689	—	5	—	2	6	6	4
1690	—	1	—	geen	5	13	2
1691	—	3	—	5	2	12	8
1692	—	2	—	3	6	3	4
1693	—	1	—	5	geen	6	3
1694	8	2	—	6	3	3	5
1695	13	3	7	geen	2	4	6
1696	12	2	10	3	5	5	9
1697	10	1	8	geen	3	5	3
1698	11	geen	10	4	3	7	3
1699	7	2	5	1	2	5	4
1700	15	1	21	3	2	11	4
1701	9	4	12	4	2	6	10
1702	12	1	9	3	1	11	10
1703	11	3	13	1	2	5	2
1704	13	3	13	3	4	5	11
1705	19	2	4	2	8	11	6

1706	19	1	7	1	4	4	6
1707	12	2	26	2	7	15	11
1708	10	geen	14	geen	3	6	7
1709	6	3	7	2	3	3	2
1710	9	2	7	3	4	8	3
1711	11	1	11	5	3	11	12
1712	14	3	13	5	2	7	4
1713	19	3	11	geen	3	8	9
1714	12	4	7	7	2	14	5
1715	16	4	15	4	5	10	7
1716	12	1	14	2	4	8	7
1717	7	geen	17	3	6	10	6
1718	22	geen	14	2	2	12	12
1719	16	3	12	geen	5	12	5
1720	12	1	18	4	8	6	9
1721	12	2	12	3	8	11	6
1722	20	3	21	7	8	8	7
1723	19	3	10	4	2	9	10
1724	6	1	17	4	geen	6	2
1725	18	1	10	2	3	6	7
1726	12	1	10	5	5	7	9
1727	13	2	14	geen	3	7	4
1728	14	2	21	5	5	7	4
1729	20	3	14	2	geen	7	9
1730	22	geen	13	2	4	5	8
1731	20	2	13	4	10	14	5
1732	20	geen	15	5	4	7	5
1733	24	3	14	5	7	8	4
1734	17	1	17	geen	6	7	5
1735	24	1	14	4	3	4	8
1736	22	1	7	geen	6	4	6
1737	20	geen	9	4	4	10	8
1738	11	1	6	3	7	7	12
1739	13	3	6	3	5	9	8
1740	11	3	6	2	5	$11 + (2) = 13(A)$	2
1741	14	3	15	4	2	9	16
1742	18	2	16	4	8	11	13
1743	24	2	13	2	5	$9 + (2) = 11$	15
1744	15	geen	22	2	5	12	6
1745	25	4	13	4	6	$15 + (3) = 18$	5
1746	30	2	26	2	12	11	9
1747	17	4	13	1	4	18	8
1748	8	2	15	3	8	6	8
1749	26	2	13	2	6	10	7
1750	23	1	19	6	5	$9 + (1) = 10$	11
1751	16	2	9	geen	5	8	4

(A) De cijfers tussen haakjes geven de huwelijken weer der protestanten.

1752	14	geen	9	6	4	7	9
1753	14	1	13	7	4	7	5
1754	19	geen	19	6	5	11+(1)=12	12
1755	19	geen	17	2	6	8	8
1756	13	1	11	2	2	11	13
1757	20	3	12	3	9	11	8
1758	17	1	14	6	7	14+(1)=15	19
1759	18	3	16	4	8	11+(1)=12	13
1760	29	3	9	4	5	15	5
1761	18	1	22	4	2	15	12
1762	18	2	13	2	6	13+(1)=14	7
1763	12	2	14	2	8	10	8
1764	22	1	14	2	7	14+(2)=16	9
1765	22	3	19	10	5	17	10
1766	14	1	14	4	3	10	7
1767	17	2	14	8	6	12	7
1768	15	2	19	5	5	9+(1)=10	6
1769	19	5	14	1	6	10	11
1770	14	2	19	2	2	12+(1)=13	11
1771	26	2	24	2	9	9+(1)=10	7
1772	25	5	8	2	6	15+(2)=17	8
1773	20	2	13	3	4	12+(2)=14	10
1774	16	2	19	5	9	9+(1)=10	8
1775	26	3	16	7	11	16+(2)=18	13
1776	29	2	18	4	5	9+(1)=10	10
1777	21	7	19	9	2	9+(2)=11	8
1778	26	5	23	6	4	13+(2)=15	9
1779	34	geen	19	6	7	3	11
1780	20	2	13	4	7	14	8
1781	19	—	26	geen	2	9	8
1782	10	—	29	2	7	7	12
1783	16	—	18	—	6	14	8
1784	20	—	20	—	4	10	11
1785	29	—	19	—	13	12+(2)=14	8
1786	23	—	30	—	6	11+(2)=13	16
1787	31	—	22	—	9	16+(1)=17	8
1788	25	—	11	—	6	10	14
1789	26	—	18	—	9	6	4
1790	27	—	25	—	4	11+(1)=12	13
1791	29	—	21	—	4	10	7
1792	25	—	17	—	5	10+(1)=11	15
1793	21	—	12	—	4	17	14
1794	17	—	17	—	5	10+(1)=11	20
1795	21	—	21	—	7	15+(1)=16	13

4. Tienjaarlijkse Gemiddelden der Huwelijken

	Mater	Rozebeke	Schorisse	St.-Blasius- Boeke	St.-Kornelis- Horebeke	St.-Maria- Horebeke	Zegelsem
1616-1625	—	—	—	—	—	7 ¹	—
1626-1635	—	—	—	—	—	2,9	—
1636-1645	—	—	—	—	—	3,6	—
1646-1655	—	—	—	—	—	5,2	—
1656-1665	—	1,7	—	—	—	4,7	13,4 ²
1666-1675	—	1,8	—	3 ³	4,3 ⁴	9,2	7,1
1676-1685	—	0,9	—	2,5	3,8	8,3	8
1686-1695	—	2,5	—	2,8	3,6	6,2	5,1
1696-1705	11,9	1,9	10,5	2,4	3,2	7,1	6,2
1706-1715	12,8	2,3	11,8	2,9	3,6	8,6	6,6
1716-1725	14,4	1,5	13,5	3,1	4,6	8,8	7,1
1726-1735	18,6	1,5	14,5	3,2	4,7	7,3	7,2
1736-1745	17,3	1,9	11,3	2,8	5,3	10,4	9,1
1746-1755	18,8	1,4	15,3	3,5	5,9	9,7	8,1
1756-1765	18,9	2	14,4	3,9	5,9	13,6	10,4
1766-1775	19,2	2,6	16	3,9	6,1	12,4	8,8
1776-1785	22,4	3,2 ⁵	20,4	4,4 ⁶	5,7	10,7	9,3
1786-1795	24,5	—	18,5	—	5,9	11,2	12,4

(1) 7 gegevens : 1616, 17 en 18 ontbreken.

(2) 7 gegevens : 1656, 57 en 58 ontbreken.

(3) 5 gegevens : 1666, 67, 68, 69 en 70 ontbreken.

(4) 6 gegevens : 1666, 67, 68 en 69 ontbreken.

(5) 5 gegevens : 1781, 82, 83, 84 en 85 ontbreken.

(6) 7 gegevens : 1783, 84 en 85 ontbreken.